

Středoškolská odborná činnost 2007/2008
Obor 17 – filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovední obory

Muslimové ve Francii

Autor:

Jana Stanulová

Akademické gymnázium, škola hl.m.Phy

Štěpánská 22

110 00, Praha 1, 4. ročník

Konzultant práce:

PhDr. Marie Bicková

(AG Štěpánská, Praha)

Praha, 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Použila jsem pouze literatury uvedené v seznamu literatury a názory, jež uvádím jako vlastní, nejsou převzaty z jiných publikací.

Praha 20. 3. 2008

Obsah

1. Úvod	2
2. Migrace v současném světě	3
3. Co s sebou migrace přináší?	
3.1 Rozdíl mezi přístupem občanů a státních orgánů k migraci	5
3.2 Muslimové v západní Evropě	6
4. Muslimové ve Francii	9
4.1 Historie muslimské imigrace do Francie od 2. pol. 20. stol. do roku 2002	
4.1.1 1945-1974: Přebujená imigrační politika a rozdíl mezi první generací a generací současnou	10
4.1.2 1974-1981: Počátek represí a vznik <i>multikulturně separované společnosti</i>	12
4.1.3 1981-1986: Ani mírnější socialisté situaci nevyřešili aneb fenomén slučování rodin a fiktivních sňatků	14
4.1.4 1986-1997: Koncepce <i>nulové imigrace</i> , ztracená motivace, radikalizace muslimů a zesílení jejich konzervativních hodnot	15
4.1.5 1997-2002: Vrcholící hrozba bezpečnosti a různé směry islámu	19
4.2 Muslimové ve Francii po roce 2002 - politika Nicolase Sarkozyho	
4.2.1 2002-2007: Sarko-symbol spolupráce či příčina dalších nepokojů?	21
4.2.2 od roku 2007: Experimenty s DNA prezidenta Sarkozyho a nový plán pro předměstí	26
5. Závěr	28
6. Resumé: Konec střetu civilizací	29
7. Přehled použité literatury	30

1. Úvod

Co se vám vybaví pod pojmem *Muslimové ve Francii*?

Troufám si říci, že většinu lidí ve spojitosti s touto skupinou napadnou především dvě události či dva konflikty z posledních let: problém nošení muslimských šátků, a jejich následné zakázání v roce 2004, či zapálená auta na francouzských předměstích a rozběsněné davy přistěhovačů o rok později. Obě tyto události byly mnohokrát propírány světovými médii, byly předměty mnoha odborných diskuzí, a snad právě proto nenechaly chladnou ani širokou veřejnost.

Muslimy ve Francii míním muslimské přistěhovalce a potomky muslimských přistěhovačů, kteří se ve Francii narodili a mnohdy vlastní francouzské občanství. Osobně však považuji problematiku *Muslimů ve Francii* za mnohem složitější, než jak ji popisují sama média. Právě z tohoto důvodu je hlavním předmětem mého zkoumání historie vývoje muslimské imigrace a integrace *Muslimů ve Francii*, v níž se snažím nalézt důležité události či okolní vlivy, které zapříčinily současnou situaci.¹ Zároveň se věnuji vývoji situace obyvatel francouzských předměstí², která dokazuje, že ekonomický či sociální aspekt problému můžeme nalézt nejen u stoupců islámu. Problematikou *Muslimů ve Francii* se zabývá např. francouzský politolog Gilles Keppel, kterého ve své práci taktéž zmiňuji.³

V počátečních kapitolách se vás pokusím uvést do problematiky migrace a muslimů v západní Evropě v poněkud obecnějším rámci. Zároveň poukáži na potřebu realistického náhledu na danou problematiku a pokusím se vysvětlit, z jakých důvodů nemusí omezení vůči imigrantům nutně znamenat porušování jejich lidských práv, ale spíše uvážené jednání. V těchto bodech se budu opírat o italského politologa Giovanni Sartoriho, který se ve své knize *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalectví* zabývá otázkou soužití odlišných kultur.

Doufám, že po přečtení mé seminární práce získáte nový pohled na situaci *Muslimů ve Francii* a že pro vás bude impulzem k dalšímu zamyšlení.

¹ Fakta týkající se vývoje přistěhovalecké politiky a konkrétně muslimů ve Francii jsem čerpala především z knihy *Přistěhovalectví a liberální stát* profesorů A. a P. Baršových, z francouzské internetové databáze *Vie-publique* (jedná se o ucelenou dokumentaci poskytující aktuální informace o francouzské politice, společnosti, ekonomice, ale i o světovém dění; spadá pod *La Documentation française*, která je spravována státem) a z francouzského listu *Maniere de voir* 89, octobre- novembre 2006, který byl věnován problematice francouzských předměstí.

² Mezi ně patří i muslimové.

³ Mezi jeho nejznámější knížky patří *Les banlieues de l'islam. Naissance d'une religion en France (Předměstí islámu. Zrození náboženství ve Francii.)*.

2. Migrace v současném světě

Migrace (z lat. *migratio*- stěhování) znamená přesídlení či přesídlování obyvatelstva.⁴ Jedná se o permanentní či dočasnou změnu místa pobytu obvykle po překročení určité administrativní hranice.⁵ Nemluvíme tudíž o migraci pouze v případě překročení státních hranic, ale za migraci můžeme považovat např. i stěhování se z venkova do města za prací. Nejčastější příčiny přesídlování obyvatel jsou ekonomické, politické, bezpečnostní či environmentální podmínky.⁶ V případě migrace mluvíme buď o imigraci- přistěhovalectví nebo o emigraci- vystěhovalectví.⁷ Dále ji můžeme rozdělit na migraci legální a ilegální.⁸ Mnohdy si neuvědomujeme, že migrace vždy nemusí být dobrovolná, dělíme ji tudíž na dobrovolnou a nedobrovolnou.

Zvláštní skupinou nedobrovolných migrantů jsou uprchlíci. Dle *Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees- UNHCR)*, je uprchlík definován jako osoba, která je z důvodu náboženské, rasové, politické či sociální příslušnosti nucena opustit svoji zemi a ze strachu před pronásledováním či jiným nebezpečím se do ní nechce či nemůže vrátit.⁹ Pokud imigrace probíhá legální cestou, uprchlíci žádají v jiné zemi o azyl.¹⁰ Stát, který uprchlíka přijímá je povinen mu zajistit svobodu pohybu a vyznání, právo na práci a vzdělání, ale i právní ochranu a základní materiální pomoc. Zároveň za něj nese mezinárodní právní odpovědnost v případě, že by tato osoba spáchala trestný čin.¹¹ V případě ostatních migrantů však výše uvedená práva neplatí. Právy pracovních migrantů a jejich rodinných příslušníků se zabývá *The 1990 United Nations Migrants Rights Convention*¹². Tuto konvenci však prozatím neratifikovala žádná z industrializovaných zemí, kterých se pracovní migrace dotýká nejvíce.¹³

⁴ Žaloudek, K.: Encyklopedie politiky, nakladatelství Libri, Praha, 1996, s. 245.

⁵ Waisová, Š. A kol.: Atlas mezinárodních vztahů, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007, s. 119.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

⁸ V publikaci Barša, P., Baršová, A.: Přistěhovalectví a liberální stát, Masarykova univerzita, Brno, 2005, s. 10, je upozorňováno na nejasnou hranici mezi těmito dvěma pojmy. Ilegální imigrace může být definována jako pohyb *obyvatel, který se uskutečňuje mimo regulatorní normy vysílajících, tranzitních zemí* (migrant přes ně pouze přechází, pozn. autorky) a *přijímajících zemí*. Taktéž ji však můžeme definovat jako *pašování migrantů přes hranice a obchodování s lidmi* či jako migraci osob bez nezbytných povolení a dokumentů.

Ráda bych připomněla, že díky Evropské unii a tzv. 4 svobodám(svoboda pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu) se mohou občané EU (i cizinci s občanstvím jednoho z členských států) volně pohybovat v rámci členských států.

⁹ Waisová, Š. a kol.: Atlas mezinárodních vztahů, s. 120.

¹⁰ Dle Žaloudek, K.: Encyklopedie politiky, s. 28, azyl (z řeckého *asylon*- místo, bezpečné před lupiči) znamená útočiště.

¹¹ Tamtéž. Tato pravidla by měla být dodržována zeměmi, které přijaly *Úmluvu o postavení uprchlíků* z roku 1951 a její protokol z roku 1967. Jak uvádí Atlas mezinárodních vztahů, tato úmluva s jejím protokolem byla do roku 2005 ratifikována 145 státy.

¹² Viz.příloha 1. Konvence definuje práva jak migrantů legálních, tak i nelegálních (bez papírů).http://www.migrantwatch.org/about_the_convention/BasicRights.html, staženo dne 17. 2. 2008. Viz. příloha 1.

¹³ <http://www.actupparis.org/article1850.html> , staženo 26. 2. 2008. Zde je možné nalézt seznam zemí, které konvenci ratifikovaly.

Pro občany členských států EU (i cizince s občanstvím jednoho z členských států) platí práva definována Chartou základních sociálních práv (přijata r. 1989 na summitu ve Štrasburku). Dle této charty mají občané členských států např. právo získat práci bez jakéhokoliv ohledu na národnost. Nutno však podotknout, že, jak už ze samotného názvu dokumentu vyplývá, jedná se pouze o formu deklarativní, bez možnosti jejího vymáhání právní cestou.

V roce 2005, dle údajů OSN (*UN Population Division*) a *Mezinárodní organizace práce*¹⁴, žilo na světě mimo svůj domov okolo 190 milionů lidí, což se přibližně rovná počtu obyvatel v Polsku (38 milionů) a Ruské federaci (148 milionů).¹⁵ Přitom téměř jedna třetina z těchto migrantů žije na území sedmi nejbohatších zemí světa (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, USA, Japonsko a Kanada).¹⁶ Tyto země imigranty častokrát přitahují především vidinou zlepšení jejich ekonomické situace a možnosti nalezení lepší práce. Právě z tohoto důvodu by mohlo logicky vyplynout, že pracovní migrace je nejčastějším důvodem přistěhovalectví do těchto zemí. Podíváme-li se však na statistiky dvou z nich, Francie a USA¹⁷, zjistíme, že opak je pravdou. Důvod pracovní migrace je postupně převažován rodinnými důvody, např. přestěhováním se za rodinným příslušníkem, který v dané zemi již bydlí, za přítelem či manželem. Přitom získání práce v přistěhovalecké zemi znamená první krok k zajištění živobytí. Je to způsob, jak žít v důstojných podmínkách a na určité sociální úrovni. V případě, že imigrant nepracuje, ať už do země přijel za jakýmkoliv účelem, vyvstává problém s jeho finančním zajištěním. Právě tuto skutečnost považuji za jednu z klíčových problémů týkajících se přistěhovalectví v dnešním světě. Tento problém můžeme velmi dobře pozorovat zejména v západní Evropě¹⁸, kam imigrují přistěhovanci převážně ze zemí třetího světa. Mnoho z nich má velké problémy uchytit se na pracovním trhu, dle mého názoru, právě díky nedostatku vzdělání a správné kvalifikace, které se v jejich zemích zpravidla těžce získávají. Taktéž nesmíme zapomenout na zvyšující se konkurenci na pracovním trhu, která je staví do nevýhodné pozice např. oproti imigrantům z ostatních evropských zemí¹⁹.

V současné době však přijímací státy nečelí pouze ekonomickým a sociálním konfliktům, ale i konfliktům kulturním, etnickým či náboženským. Domnívám se však, že tyto konflikty jsou mnohdy mylně uváděny jakožto původci veškerých problémů a snad můžou hrát i určité alibi pro neefektivní koncepci přistěhovalecké politiky²⁰ daného státu.

Ze strany samotných imigrantů a četných, především nevládních, organizací jsou státy mnohdy kritizovány z důvodu porušování *lidských práv* či diskriminace, např. v případě neochoty státu přijímat imigranty, posíláním ilegálních imigrantů zpět do zemí původu, ale stále častěji i za omezování jejich kulturního či náboženského vyznání²¹. V následujících kapitolách se budu věnovat skutečnostem, které s sebou imigrace, především z rozvojového světa, přináší. Zároveň se pokusím na příkladu Francie přiblížit, v čem spočívají hlavní problémy této imigrace a zda byly kulturní odlišnosti doopravdy tou počáteční příčinou.

¹⁴ Taktéž spadá pod OSN.

¹⁵ Waisová, Š. a kol.: Atlas mezinárodních vztahů, s. 119.

¹⁶ http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=320, staženo dne 17.2.2008.

¹⁷ <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=486>, staženo dne 11. 2. 2007 a <http://uscis.gov/graphics/shared/statistics/yearbook/index.htm>, 16.2. 2007. ,viz.příloha 2.

¹⁸ Můžeme jmenovat především: Francii, Německo, Velkou Británii či Holandsko.

¹⁹ Tato skutečnost je způsobena postupným vytvářením volného trhu pro občany členských států EU.

²⁰ Dle knihy *Přistěhovalectví a liberální stát*, s. 11, se migrační politika států většinou dělí na přistěhovaleckou, azylovou a další související s přechodem osob přes státní hranice(zabývá se kontrolou hranic, potíráním nelegální migrace, studiem, stážemi, turismem apod.). Přistěhovalecká politika se dále dělí na imigrační politiku, zabývá se regulací vstupu cizinců na naše území, a integrační, zabývá se regulací začleňování migrantů do společnosti.

²¹ S tímto je taktéž spojena přesvědčení o diskriminaci určité skupiny či jejích členů.

3. Co s sebou migrace přináší?

3. 1. Rozdíl mezi přístupem občanů a státních orgánů k migraci

Ačkoliv bude tato kapitola pouze dalším obecným úvodem do problematiky migrace, považují ji za důležitou, zejména z důvodu uvědomění si, co příliv migrantů pro přijímající zemi znamená či může znamenat. Ráda bych ji započala zdůvodněním samotného názvu kapitoly a pro to použiji teorii německého sociologa Maxe Webera, kterou rozvíjí italský politolog Giovanni Sartoriho ve své eseji *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalectví*.²² Sartori ve své knize poukazuje na rozdíl mezi *etikou smýšlení* a *etikou odpovědnosti*. Dle této teorie je *etika smýšlení* spíše vlastní lidu, který nemá vždy dostatek informací a znalostí z dané problematiky, častokrát se řídí city a neuvažuje nad možnými následky, které by mohly jeho, byť dobré, úmysly způsobit.²³ Naproti tomu *etika odpovědnosti* je vlastní (nebo by spíše měla být vlastní, pozn. autorky) politikům, zákonodárcům, lidem, kteří se starají o chod státu. Alespoň oni by měli mít přehled o daném problému, z důvodu své funkce, a vzít v úvahu všechny souvislosti s ním spojené.

Jak jsem již uvedla v předchozí kapitole, mnohdy se můžeme setkat s myšlenkou, že zamezováním příchodu cizinců na území státu či posíláním ilegálních imigrantů zpět do zemí původu jsou porušována jejich *lidská práva*. Právě bezmyšlenkovitě používání tohoto sousloví můžeme někdy považovat za příklad *etiky smýšlení*. Jen málo z *neústupných obhájců lidských práv* si však uvědomuje, jaké problémy jsou s migrací spojené a co může vyvolat např. pro migranty příznivá, nekontrolovaná imigrační politika²⁴. Považuji za důležité, si především uvědomit, že s přijímáním přistěhovalce vyvstávají základní otázky: Kde bude imigrant pracovat, kde bude bydlet a kolika imigrantům je stát schopen vytvořit vhodné podmínky pro získání jak práce, tak i bydlení?²⁵ Jednou z dalších otázek, především v případě zájmu o získání státního občanství přijímací země, je: Jak cizince integrovat? Jak ho zapojit do většinové společnosti? Dále je nutné uvědomit si, že přistěhovalecká politika (významně ovlivňuje chod státu stejně jako jakákoliv jiná politika) by se měla řídit dle určitého řádu. V případě přijímání nelegálních imigrantů je stát ohrožen volným proudem imigrace, o níž není schopen rozhodovat, a není ji schopen korigovat. Jsem přesvědčena, že snaha o nastolení jistého řádu není automaticky porušováním *lidských práv*²⁶. Především však považuji za důležité, aby tento řád nikoho nediskriminoval a byl všemi respektován.

Co s sebou přináší konkrétně imigrace muslimů do západní Evropy?

²² Sartori, G.: *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalectví*, nakladatelství Dokořán, Praha, 2005, s. 114- 118.

²³ Případná nedostatečná informovanost občana není, dle mého názoru, pouze vinou politiků či jiných státních zástupců, kteří veřejnost neinformují, ale častokrát nezájmem samotného občana. Tento nezájem pramení z mnoha důvodů, které dále nechci rozvádět pro odbíhání od základního tématu. Jedním z nich je, dle mého názoru, nespokojenost se stavem, především domácí, politiky jako takové.

²⁴ Považuji za nutné zmínit, že příznivá francouzská imigrační politika po druhé světové válce, o které se budu dále zmiňovat, byla, dle mého názoru, postojem ryze pragmatickým; i přesto však v mnohém neuváženým.

²⁵ Není však povinností státu toto imigrantovi zajišťovat! Spíše se jedná o zhodnocení současné ekonomické situace státu, ale i situace v budoucnu po přijetí daného počtu imigrantů.

²⁶ Lidská práva byla definována *Všeobecnou deklarací lidských práv OSN (UN Universal Declaration of Human Rights)*. Tato deklarace byla definovaná roku 1948 členskými státy OSN a jimi samými později přijata. <http://www.un.org/Overview/rights.html>, staženo dne 19. 2. 2008. Viz. příloha 3.

3. 2. Muslimové v západní Evropě²⁷

V současné době jsou muslimové mnohdy považováni za nejproblematictější pro integraci, ať už z hlediska ekonomického či kulturního, hodnotového, chceme-li náboženského. Osobně si myslím, že jejich integraci právě zhoršuje už sám výše uvedený postoj. Na druhou stranu existují důvody, kvůli kterým se samotná podstata integrace u mnohých z nich stává více než obtížnou.

Vezmeme-li příklad muslimského imigranta: imigrant pochází většinou ze zemí Afriky či Blízkého východu²⁸ a stejně jako ostatní obyvatelé těchto zemí nemá zde příliš možností získat nějakou kvalifikaci. Jak jsem již uvedla, po příjezdu do Evropy se tudíž potýká se značnými problémy s uchycením se na pracovním trhu přijímací země. Přistěhovalci pak častokrát končí na předměstích, žijí v polorozpadlých domech a v některých případech se uchylují i ke kriminálním činům, které jsou, dle mého názoru, leckdy pochopitelné, avšak neomluvitelné a nemohou být tolerovány.²⁹ Z důvodu již výše zmíněných předsudků se navíc náchylnost k nezaměstnanosti muslimských přistěhovalců ještě více zvyšuje.³⁰

Zároveň bychom měli odlišit problém muslimských imigrantů, kteří do Evropy nově přicházejí, a muslimy, kteří se již v dané evropské zemi narodili, mnohdy mají občanství této země a s ním i stejná práva jako ostatní občané země.³¹ Ačkoliv se mnozí z nich integrovali a získali vzdělání³², je zde mnoho jiných, jejichž situace není o nic lepší než situace *nových imigrantů*. Mnohdy jim brání prostředí, ve kterém se narodili, zmíněné předsudky, ale častokrát i zlenivělost a spoléhání se na štědrý *sociální stát*³³. Jsou si vědomi své situace a umí ji využívat. Ráda bych nicméně připomněla, že výše nastíněný problém ekonomického původu³⁴ není pouze problémem přistěhovalců či jejich potomků

²⁷ Jsem přesvědčena, že nelze jakoukoliv skupinu obecně charakterizovat; toto tvrzení rozšířím v dalších kapitolách. Snažím se pouze o nastínění problematiky, se kterou se mnozí z nich potýkají.

²⁸ <http://www.cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=728&PHPSESSID=aada7f3%C5%9999c3d79919>, staženo 19. 2. 2008. Ráda bych zdůraznila, že přistěhovalce z neevropské země, ani ten z bývalé kolonie, není automaticky muslimského vyznání, a zároveň, že naopak Evropan může být taktéž muslim. Dle článku agentury TSN Sofres (agentura se zabývá průzkumy veřejného mínění) *Le vote des Français issus de l'immigration*, který byl zveřejněn na <http://www.tns-sofres.com/2007/interview.php?id=257>, stažen 12. 1. 2008, ze všech přistěhovalců ze zemí Afriky, kteří v současné době ve Francii žijí, pouze 59% z nich vyznává náboženství islám.

²⁹ Už jen z důvodu zachování právě zmiňovaného řádu.

³⁰ V průběhu psaní této seminární práce jsem měla možnost seznámit se s mužem, ve věku přibližně třiceti let, který se narodil na Pobřeží slonoviny a jako malý chlapec se s rodiči odstěhoval do Francie. On sám mi potvrdil, a na příkladu i doložil, existenci těchto předsudků, se kterými se při svém životě v Paříži setkal. „V mnoha případech, když jsem se šel zeptat na práci či na bydlení, odmítli mě, že nemají volné místo. Když se byl zeptat můj („bílý“, pozn. autorky) kamarád, o problémech s místy nebyla ani řeč.“

³¹ Viž. dále Muslimové ve Francii- valná část druhé a třetí generace.

³² *Manière de voir* 89, *le monde diplomatique*, octobre- novembre 2006, s. 59- 61, v jednom ze svých článků představuje některé z nich, např. podnikatele, kteří si založili ve Francii vlastní firmu či učitele vysokých škol. Další výhodou pro tyto osoby je, že se mohou, jak jsem již uvedla, volně pohybovat v rámci členských států EU např. za prací.

³³ *Jako sociální stát je označován stát, který usiluje o zajištění „welfare“ (blahobytu, přesněji podmínek slušného žití) pro své občany.*

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_st%C3%A1t Tento způsob spravování státu je spojen především s vysokou výdajovou stránkou. Dle mého názoru mnohdy potírá konkurenci a často i motivaci občanů.

³⁴ Pomineme-li předsudky.

a už vůbec ne pouze těch muslimského vyznání. Jedná se o problém obecně lidí z nižších sociálních vrstev.

Z hlediska kulturního či náboženského se však zdá být soužití Evropanů s muslimy taktéž přinejmenším konfliktní.³⁵ Jde o střet odlišných hodnot, odlišného přesvědčení či zvyků. Z těch muslimských můžeme jmenovat např. nošení muslimského šátku *hidžáb*³⁶, rituální zabíjení dobytka spojené se stravovací etikou *halal*³⁷, stavění mešit či problémy muslimských dívek v hodinách tělocviku, kdy mají s chlapci cvičit v *lehkých* úborech, aniž by byly zahalené. Zde považuji za důležité podotknout, že mnohé z těchto muslimských zvyků jsou v rozporu s naším pojetím *lidských práv*. Ačkoliv *Všeobecná deklarace lidských práv* tato práva definuje jakožto práva všeobecná, uvědomíme-li si hodnotové principy, které vyznává islám, ale i jiné kultury, např. nerovnost pohlaví, zjistíme, že všeobecná nejsou, jelikož neplatí pro všechny lidi na světě.

Přestože připouštím značnou odlišnost, někdy až protikladnost, mezi kulturou evropskou a islámskou, osobně si myslím, že právě neznalostí a pletením pojmů je tento druhý konflikt mnohdy přeceňován.³⁸ Pomineme-li tvrzení některých členů většinové společnosti, že problematická situace muslimů je problematikou jejich kultury, můžeme se setkat s dalším poukazováním na kulturní či náboženskou stránku problému, tentokrát často právě ze strany muslimů či *dobromyslných organizací*: Jak uvádí Giovanni Sartori, jedním z *nedostatků* multikulturalismu je jeho umělé vyzdvihování rozdílů.³⁹ Dle něj multikulturalismus vyzdvihuje, někdy až samovolně vytváří, kulturní rozdíly za každou cenu, což přispívá k separaci, v tomto případě, menšinové společnosti od majoritní. Dochází k vytváření propasti, nepochopení, neznalosti, strachu a diskriminace. Domnívám se, že tento směr může hledat příčiny problémů, tam kde nejsou, vytvářet obranné organizace proti diskriminaci určité skupiny i v případech, kdy se o diskriminační chování druhé strany nejedná a konflikt není zapříčiněn faktory kulturními, etnickými či náboženskými. Jak by však chtěl Sartori nepotlačovat samotnou kulturu, nepopírat její existenci a zároveň ji nevzdalovat od zbytku společnosti?

Sartori nabízí teorii pluralismu, který toleruje kulturní odlišnosti, ale záměrně je nevyzdvihuje, případně volí cestu omezení jejich projevu, aby zajistil výše zmiňované soužití. Autor zároveň zdůrazňuje, že se musí jednat o vzájemnou toleranci, v tomto případě, většinové společnosti vůči muslimům, ale i naopak, muslimů ke zbytku

³⁵ Ráda bych zdůraznila existenci různých forem islámu. Jejich bližší charakteristikou se budu zabývat v následujících kapitolách.

³⁶ Ve francouzštině *une voile* či *un foulard*. V angličtině *hijab*. Tato část oděvu muslimských žen je často považována za symbol jejich podřízení mužům. Žena má zůstat dle pravidel islámu před ostatními muži zahalena.

³⁷ Dle PDF souboru *L'Islam dans la république*, le rapport du Haut conseil à l'intégration, novembre 2000, s. 45, staženo dne 17. 2. 2008, viz příloha 4, pro splnění podmínky *halal*, tj. vhodné ke konzumaci pro muslimy, musí být, v případě masa, zvíře zabito rychle, veškerá krev odstraněna a ten, který zvíře, zabije musí pronést: ...ve jménu boha, boha největšího. Etika *halal* se týká i jiných potravin.

³⁸ Navíc taktéž samotný nárůst kulturního, etnického či náboženského uvědomění může být podníceno, jak se později přesvědčíme, faktorem ekonomickým.

³⁹ Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalectví, s. 39- 75. Autor se v tomto případě zabývá otázkou např. Kanady, kde se dle multikulturalismu řídí politická správa země. Ačkoliv tomu tak není v případě zemí západní Evropy, domnívám se, že v případě těchto organizací je tato teorie aplikovatelná.

společnosti, k jejím tradicím a zvyklostem.⁴⁰ Jsem přesvědčena, že alespoň ti, kteří chtějí v dané zemi žít, by měli dodržovat její pravidla (pojetí lidských práv i jisté kulturní zvyklosti). V otázce *lidských práv* jsme si již uvedli, že jejich pojetí evropské a islámské se značně liší. Právě s respektem k vzájemné toleranci však považuji za nezbytné, aby bylo v evropských zemích aplikováno evropské pojetí *lidských práv* s případným doplněním o kulturní, etnické či náboženské hodnoty dané země⁴¹. Jsem proti povolování zvyků, které jsou v rozporu s tímto pojetím, mluvíme-li konkrétně o islámu je to např. ženská obřízka, rituální zabíjení dle *halal*, tvrdé tresty za porušování daných pravidel a zvyků či jejich nucené dodržování zbytkem komunity. Na druhé straně se domnívám, že by nebylo správné bránit komukoliv v projevu jeho kulturních, etnických či náboženských zvyků, pokud nejsou v rozporu s výše uvedenými pravidly. Dle mého názoru bychom si měli taktéž uvědomit možnost separace, která vzniká už jen z nedostatku informací o dané kultuře a snažit se přispívat, což je především úloha státu, k vzájemné komunikaci mezi danými skupinami (pomocí školství, projektů, zapojování zástupců menšin do společných dialogů apod.).⁴²

⁴⁰ Dle mého názoru se jedná o teorie, stejně jakou je tato seminární práce, které jsou mnohem jednodušší než samotná praxe, avšak bez teorií na počátku by se jen těžko praxe řešila.

⁴¹ Je důležité, aby tyto hodnoty platily pro každého v zemi a nikoho nediskriminovaly.

⁴² Dle Průcha, J.: Interkulturní psychologie, nakladatelství Portál, Praha, 2007, s. 112- 113, v 50. letech 20. st. byla formulována G. W. Allportem v knize *The Nature of Prejudice* tzv. *hypotéza kontaktu* (*contact hypothesis*). Tato teorie tvrdí, že za určitých podmínek (*dobrovolnost, podpora nadřazenou institucí apod.*) může kontakt mezi skupinami odlišnými rasově či etnicky snižovat předsudky působící v těchto skupinách. Ačkoliv se v případě muslimských přistěhovalců nejedná o jednotnou etnickou či rasovou skupinu, domnívám se, že by se tato teorie dala aplikovat i v tomto případě. Dle pozdějších výzkumů, které se snažily objasnit platnost této teorie, jeden z nich zkoumal vztah italských univerzitních studentů k imigrantům v Itálii, vyplývá, že *pracovní kontakt mezi příslušníky etnicky odlišných skupin snižuje anxieta, a v důsledku toho také redukuje nepříznivé postoje vůči imigrantům.*

4. Muslimové ve Francii⁴³

Francie je bývalou koloniální velmocí a zároveň má, již od francouzské revoluce z 18. století, ve své ústavě zakotveny principy *liberté, égalité, fraternité*.⁴⁴ Dle zákona z 9. prosince 1905 přibyl do této ústavy princip *laïcité*.⁴⁵ Tento zákon znamenal oddělení státu od církve čili jeho sekularizaci.⁴⁶

Ve Francii v průběhu historie převažoval asimilační model integrace, který vyžadoval ze strany imigrantů, a obecně jiných kultur, jistou míru přizpůsobení. V roce 2004 byl vydán zákon *o zákazu nošení nápadných náboženských symbolů či oděvů na druhém stupni francouzských základních škol a ve státních gymnáziích*⁴⁷ a problematika muslimů ve Francii si tímto vyžádala pozornost široké veřejnosti. Domnívám se však, že příčiny konfliktu mezi muslimy a zbytkem francouzské společnosti je nutno hledat v minulosti, ve vývoji situace muslimských přistěhovalců ve Francii, a že samotný kulturní či náboženský konflikt vystoupil do popředí až v pozdějších letech.⁴⁸

V současné době žije ve Francii okolo 4 milionů osob⁴⁹ vyznávajících islámské náboženství. Většina z nich pochází, či jejich rodiče pocházeli, z bývalých kolonií, především ze zemí Maghrebu⁵⁰, Turecka či francouzských DOM-ROM⁵¹. Mnoho z nich taktéž vlastní francouzské občanství.⁵²

⁴³ Fakta v následující kapitole, pokud není označeno jinak, jsem čerpala z Barša, P., Baršová, A.: *Přistěhovalectví a liberální stát*, s. 86- 88, 100- 110 a 185-190 a z <http://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/politique-immigration/chronologie-immigration/>, staženo 28. 10. 2007, kde je shrnut vývoj imigrace ve Francii.

⁴⁴ Rovnost, svornost, bratrství.

⁴⁵ Striktní sekularismus. Barša, P., Baršová, A.: *Přistěhovalectví a liberální stát*, s. 185- 188.

⁴⁶ Dle Klimeš, L.: *Slovník cizích slov*, Státní pedagogické nakladatelství, n. p. , Praha, 1983, s. 639, sekularizace znamená: *zesvětšování, proces vytlačování vlivu náboženství z jednotlivých oblastí lidské činnosti*. Dnes je nejčastěji spojen právě s odlukou státu od církve. Ve Francii byla po dlouhou historii propojena moc katolické církve s mocí panovníka a s absolutismem, rigidním systémem, proti kterému Francouzi vedli ve své zemi revoluci (1789), na kterou jsou velmi hrdí.

⁴⁷ Citace z Barša, P., Baršová, A.: *Přistěhovalectví a liberální stát*, s. 185. *Zákon zakazuje nápadné náboženské symboly, jako jsou islámský šátek, židovská kippa, sikhský turban či křesťanské kříže zjevně excesivních rozměrů*. V návaznosti na jeho vydání se ve Francii rozpoutalo pokračování tzv. aféry šátků- *l'affaire du foulard*

⁴⁸ V následujících kapitolách se budu zabývat tímto vývojem v rámci vývoje francouzské imigrační politiky.

⁴⁹ Údaje se různí, někdy se uvádí až 6 milionů.

⁵⁰ Maroko, Tunis, Alžírsko.

⁵¹ Les départements d'outre mer- les régions d'outre mer- zámořské departmány a regiony.

⁵² V následující kapitole budu mluvit konkrétně o případech muslimských přistěhovalců, ale zároveň se budu věnovat obecné situaci imigrantů, především těch z bývalých afrických kolonií, jejichž významnou část tvoří právě muslimští přistěhovalci.

4. 1. Historie muslimské imigrace do Francie od 2. pol. 20. st. do roku 2002

4.1.1. 1945- 1974: Přebujená imigrační politika a rozdíl mezi první generací a generací současnou

Ačkoliv byla Francie již od poloviny 19. století jednou z nejdůležitějších imigračních zemí Evropy, vlny neevropských imigrantů, především z bývalých kolonií ze severní Afriky, začaly do Francie proudit zejména po druhé světové válce.⁵³ Muslimové, kteří po válce do Francie přijížděli, a někteří, kteří se tam i usadili, jsou častokrát rozdělováni do tří generací.⁵⁴

První generace byli imigranti, kteří se narodili především v zemích koloniálního panství a do Francie přicházeli po druhé světové válce zejména za prací. V té době zažívala Francie tzv. *Les Trente Glorieuses*⁵⁵, na jejichž počátku se však potýkala s nedostatkem pracovní síly. Vidina lepšího života v metropoli byla pro tyto přistěhovalce velkým lákadlem. Zároveň je však nutné podotknout, že liberální politika tehdejší vlády se těmto vlnám nikterak nebránila, podporovala je a hojně vypisovala náborů pracovníků z těchto zemí. Původně bylo přijetí imigranta výhradně podmíněno pracovní smlouvou a zákonem z roku 1945 byla ustanovena *Office national d'immigration*⁵⁶, která měla za úkol kontrolovat přistěhovalckou politiku. Brzy však tato pravidla přestala být respektována a do Francie proudilo stále více přistěhovalců (mnozí, kteří přijeli do země nelegálně, dostali *la carte de séjour* a *la carte de travail*⁵⁷, které jejich pobyt legalizovaly). V souvislosti s obdobím dekolonizace a v důsledku Evianských dohod⁵⁸ mezi přistěhovalci ze severní Afriky dominovali Alžířané. Z důvodu narůstajícího počtu nejen imigrantů⁵⁹, ale i např. lidí z venkova, kteří se taktéž stěhovali do velkých měst za prací, byly od roku 1950, především na okrajích těchto měst, vystavovány tzv. *habitations à loyer modéré*- známé jako HLM⁶⁰. Tato obydlí začala brzy *praskat ve švech*.

Častokrát se můžeme setkat se srovnáváním muslimských přistěhovalců první generace se současnou třetí, mnozí z nich se v zemi narodili a jsou držiteli francouzského

⁵³ V průběhu dvou světových válek se mnozí obyvatelé kolonií značně angažovali na frontě po boku Francouzů. Jedním z projevů francouzské vděčnosti bylo např. vystavení největší mešity v Paříži, Mosquée de Paris. Dokončena a zpřístupněna veřejnosti byla roku 1926. http://fr.wikipedia.org/wiki/Mosquee_de_Paris, staženo 16. 2. 2008.

⁵⁴ Jistý obrázek pro srovnání jednotlivých generací jsem si utvořila četbou uvedených zdrojů, návštěvou přednášek na dané téma či vyprávěním osob, které mají s touto problematikou co dočinění, např. již výše zmíněného francouzského občana původem z Pobřeží slonoviny.

⁵⁵ Období třiceti let rozkvětu, především ekonomického.

⁵⁶ Národní kancelář pro imigraci, později Kancelář pro mezinárodní imigraci. Od roku 1984 *Office des migrations internationales*

⁵⁷ Povolení k pobytu a pracovní povolení.

⁵⁸ Viz. <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/40732-evianske-dohody>, staženo 17. 12. 2007. Jedná se o *smlouvy mezi francouzskou vládou a alžírskou Frontou národního osvobození (FNO), uzavřené 18. 3. 1962 ve francouzském městě Evianu a ukončující alžírskou národní osvobozenickou válku z let 1954-1962*. Tyto smlouvy zajišťovaly Alžířanům mimo jiné svobodu pohybu a rovnost práv s Francouzi.

⁵⁹ Jejich přistěhovalectví bych označila častokrát jako nekontrolované.

⁶⁰ Ubytování za nízký nájem; občas je tento akronym interpretován jako *une habitation à liberté modérée*- ubytování s nízkou/ omezenou svobodou.

Dle http://fr.wikipedia.org/wiki/Habitation_%C3%A0_loyer_mod%C3%A9r%C3%A9, staženo 17. 12. 2007, bylo ubytování HLM pokračováním projektu HBM- *habitations à bon marché*- ubytování za výhodnou cenu, který byl ve Francii zaveden r. 1894 zákonem *la loi Sigfried*. Již tehdy se jednalo o bydlení pro sociálně slabší vrstvy.

občanství.⁶¹ Dle četných teorií, byla první generace těchto přistěhovalců vděčna za příležitost zlepšit si svoji životní úroveň a získat nové možnosti, zatímco současná generace odmítá respektovat zásady republiky, uchyluje se ke kriminálním činům apod. Osobně se domnívám, že mnohé plyne např. z rozdílné situace na pracovním trhu, na kterou bych chtěla tímto poukázat. Jak jsem již uvedla, většina imigrantů z afrických zemí přichází do Evropy bez kvalifikace. Tato situace platila zejména po druhé světové válce, s tím rozdílem, že pracovní trh této doby odbornou kvalifikaci od imigrantů zpravidla nevyžadoval. Imigranti vykonávali především manuální práce, tj. pracovali v továrnách či jako zametači ulic. Naproti tomu při současné liberalizaci trhu a silně konkurenčnímu prostředí nemá třetí generace muslimů, ať už nových přistěhovalců či francouzských občanů, bez dobrého vzdělání a diplomu šanci vůbec nějakou práci získat. Pominuly již doby, kdy by si mohli být jistí získáním byť alespoň nějaké manuální práce. Za další důležitý rozdíl mezi těmito dvěma generacemi považuji nutnost znalosti francouzského jazyka. Znalost jazyka příslušné země bych zároveň označila za jeden z nejdůležitějších faktorů pro získání práce. U první generace byla tato podmínka často *promíjena* a nekladl se na ni přílišný důraz, jelikož byli imigranti považováni pouze za dočasnou pracovní sílu a i oni sami počítali, že se v budoucnu vrátí do země svého původu.⁶² Tato očekávání se však v mnohých případech nevyplnila, jelikož v průběhu 70.let nastupuje ekonomická krize, imigranti jsou propouštěni ze zaměstnání a nemají prostředky, jak se vrátit domů. Mnozí z nich se tudíž ve Francii usadili a založili rodiny.⁶³ Jejich děti, druhá a třetí generace, však měli se znalostí jazyka daleko větší problémy. Většina z nich se díky občanství stala *součástí francouzské společnosti*⁶⁴, a tudíž začal být kladen mnohem větší důraz na jejich integraci.⁶⁵

Soužití muslimů s většinovou francouzskou společností bych do konce 60. let popsala jako *vzájemně výhodný obchod*, ze kterého obě strany profitovaly. Tento *obchod* byl však překažen právě počátkem 70. let ekonomickou krizí země. Domnívám se, že ze změny ekonomické situace muslimů ve Francii taktéž vyplývá rozdíl mezi první generací a generací současnou v otázce jejich náboženské identity. Ačkoliv to jistě neplatí univerzálně pro všechny muslimské přistěhovalce bez rozdílu, řekla bych, že první generace považovala islám spíše za určité pouto s jejich rodnou zemí, většinou ho

⁶¹ Dle http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/les-francais-etranger_1296/vos-droits-demarches_1395/nationalite-francaise_5301/index.html, staženo dne 18. 2. 2008, lze francouzské občanství získat v případě, že jeden z rodičů je francouzského původu (*ius sanguinis*) či že se dítě narodilo na území Francie (*ius soli*). Dále je lze získat po určité době žití ve Francii, v případě, že má imigrant francouzského partnera či jeho dítě je francouzského původu. Tyto podmínky jsou blíže specifikovány na dané adrese. Jejich znění se v průběhu let mnohdy značně měnilo, spíše zpříšňovalo.

Považuji za důležité též poukázat na fakt, že kdo má občanství Francie by měl být považován za Francouze, ať je jakékoliv národnosti či barvy pleti. Obávám se však, že toto v praxi, např. v případě muslimských imigrantů mnohdy neexistuje. Vzpomeňme na příklad mladíky z Pobřeží slonoviny.

⁶² Tento fakt neplatí v případě obyvatel bývalých francouzských kolonií, kde je francouzština úředním jazykem. Její obyvatelé ji ovládají, byť se silným přízvukem či nářečím dané zemi.

⁶³ Na druhou stranu, někteří z nich např. odkoupili od vlády licenci na prodej tabáku, který velmi vynášel, a tudíž se ani nechtěli vrátit.

⁶⁴ Součástí, i když, jak jsem již uvedla v mnohých případech tak brání nejsou.

⁶⁵ Paradoxně se dokládá, že první generace se cítila být více Francouzy než generace další, ve kterých mnozí Francouzi, alespoň dle občanství, jsou. Dle J. Průcha: *Interkulturní psychologie, nakladatelství Portál, Praha, 2007, s. 187*, míru uchování původního jazyka a přijmutí a ovládnutí jazyka nového je značně ovlivněno tím, jakým jazykem se mluví v rodině. Vezmeme-li v úvahu znalost jazyka první generace, je zřejmé, že jazyková neznalost rodičů v mnohém zapříčinila i jazykovou neznalost jejich dětí.

praktikovali jen v domácnosti a neměli potřebu ho projevovat veřejně⁶⁶. Naproti tomu stojí muslimští přistěhovalci třetí generace⁶⁷, ze kterých se mnozí, z výše uvedených důvodů, stále nemohou do *francouzské společnosti* začlenit, byť by byli francouzskými občany. Jejich jedinou jistotou se proto v mnohých případech stává jejich náboženství. Zároveň pocit diskriminace či krivdy vůči jejich skupině může vést k radikalizaci jejich formy vyznání. Je pravdou, že mnoho z nich se dnes nachází ve více než nezávidění hodné situaci a že v mnohých případech k diskriminaci opravdu dochází. Odvolávání se však na diskriminaci jisté skupiny může být v některých případech pouhou snahou o odpoutání pozornosti od vlastní nedostatečné snahy či neschopnosti. Jak jsem již výše uvedla, teorie G. Sartoriho, může toto odvolávání se navíc vyvolávat samu diskriminaci ze strany většinové společnosti. Navzdory všem těmto teoriím, důležitost islámu v současné době roste a pro muslimy ve Francii je mnohdy útěchou i způsobem vzdoru.

4.1.2. 1974-1981: Počátek represí a vznik *multikulturně separované společnosti*

Od počátku 70. let se ekonomická situace ve Francii stále více zhoršuje a dochází tak ke zvyšování nezaměstnanosti, nejčastěji právě u imigrantů. S rostoucí nezaměstnaností je taktéž spojena rostoucí kriminalita na předměstích. Přebujená migrační politika nakonec končí diskuzí o zrušení systému pracovní migrace. Po prvním ropném šoku v roce 1973 vláda uzavírá hranice a začíná imigraci výrazně omezovat. Jeden z prvních zákonů, který vytvořil pro toto omezování právní podklad, byl *Loi Bonnet*⁶⁸ z ledna roku 1981. Tento zákon zavedl nejen striktní kontrolu přistěhovalectví, ale i tvrdší sankce pro ilegální imigranty. Byla uzákoněna možnost vyhoštění *l'expulsion*, poslání zpět do země původu, a nelegální imigranti byli označováni za hrozbu společnosti.⁶⁹ Domnívám se, že ačkoliv s přitvrzováním postihů pro ilegální imigranty počet celkové migrace klesal, mnoho z nich i přes zpřísněné podmínky dále příjíždělo do země bez potřebných dokladů. Dále se domáhali toho, co jim bylo předtím poskytováno i za cenu, že riskují postih či vyhoštění.

Díky vládním opatřením a vysoké nezaměstnanosti můžeme, dle mého názoru, již zde pozorovat první známky separace imigrantů, především muslimů, a jejich uzavírání do komunit. Troufám si říci, že přistěhovalci byli v té době pro společnost již nežádoucími a přebytečnými. Celá tato situace vedla k vytvoření propasti mezi menšinou a zbytkem společnosti. Domnívám se, že mezi těmito dvěma skupinami navíc chyběla dostatečná komunikace, což jen napomáhalo k jejich vzájemnému oddělování. Z mého pohledu zde *etika odpovědnosti* sehrála roli jen do určité míry, navíc na ni bylo již více méně pozdě. Francie se v důsledku své ekonomické situace snažila zbavit *nežádoucí přítěže*, podcenila však následky, které jsou stále přítomné u těch, co v zemi zůstaly: komunitarizace a separace. Dle údajů z francouzského listu *Manière de voir* 89⁷⁰ si byl stát této separace vědom a v jistých směrech se proti ní snažil bojovat již v počátcích. Jeho snaha se projevovala především ustanovováním zaměřených organizací, např.

⁶⁶ Toto tvrzení lze podložit např. sledováním vývoje této migrace, kdy v počátečních letech docházelo ke kulturním či náboženským konfliktům jen minimálně.

⁶⁷ Od které je opět, za účelem jejich úspěšného začlenění, požadováno plné respektování principů republiky. Nejvýraznějším příkladem je princip *laïcité*.

⁶⁸ *Bonnetův zákon*. Zákony ve Francii jsou zpravidla nazývány po ministrech, kteří jejich návrhy předkládali. Christian Bonnet byl ministrem vnitra mezi lety 1977 a 1981.

⁶⁹ Měníci se přístupy vlád bych označila za jednání ryze pragmatické, upřednostňující především ochranu a prosperitu vlastní země. Domnívám se, že jsou na jednu stranu logické a realistické, avšak na druhou stranu je můžeme označit za značně vypočítavé.

⁷⁰ *Manière de voir* 89.

*Habitat et vie sociale (HVS)*⁷¹ či *Comité d'études sur la criminalité et la délinquance (CEVCD)*⁷². Zjevně však tyto kroky nebyly dostatečné či dostatečně efektivní, už jen z důvodu neúčasti představitelů daných komunit⁷³. Navíc důsledek dědictví neuvážené přistěhovalecké politiky šel jen těžko zvrátit. Troufám si odhadovat, že imigranti potřebovali nejvíce práci, kterou jim stát nemohl nabídnout, uvědomíme-li si jeho tehdejší ekonomickou situaci.

Zároveň si myslím, že se dobré poslání těchto programových koncepcí v očích imigrantů mnohdy neshodovalo s probíhajícími represemi ze strany vlády. Tímto bych ráda poukázala na další velmi negativní faktor v podobě rostoucí moci policejních sil a četnictva, které byly nasazovány za účelem uklidnění situace. Považuji za nutné podotknout, že jejich činnost lze mnohdy označit přinejmenším za neprůhlednou a pochybnou.⁷⁴ Takřka každoročně docházelo ke smrti průměrně jednoho přistěhovatele, mladých lidí od 15 do 26 let, většinou afrického původu, do níž byly tyto jednotky z velké většiny zapleteny, ať už se jednalo o přestřelku v oblastech HLM či výslech na policejní stanici. Tyto *nehody* vždy vyvolaly na předměstí jen další vzrůst nepokojů.⁷⁵ I přes narůstající význam islámské kultury a náboženství bych však byla opatrná v označování chování policejních složek za čistě diskriminační. Represivní a pochybné mnohdy, domnívám se, že nemuselo být bezpodmínečně zaměřené na danou kulturu či náboženství.

V důsledku výše zmiňovaných represí však začaly stále častěji vznikat organizace samotných přistěhovalců, které na tuto diskriminaci poukazovaly.⁷⁶ Nutno podotknout, že tyto organizace fungovaly z valné většiny paralelně se státními organizacemi, bez toho, aby s nimi spolupracovaly. V této době mluvíme již o druhé generaci muslimů ve Francii. Jsem přesvědčena, že zesílení kulturního či náboženského aspektu bylo způsobeno taktéž mimo jiné soudobými událostmi na mezinárodním poli. Nejvýznamnější z nich byla v té době tzv. *Íránská* či *Islámská revoluce*⁷⁷, v jejímž průběhu vyhlásil duchovní vůdce Íránu, Ajatolláh Chomejní, boj proti Západu. Tím vzrostla obecná animozita vůči muslimům, nepochybně i v zemích s početnou islámskou komunitou jako je Francie. Radikalizace muslimů ve světě mohla jen přispět k výše zmiňovanému podvědomí o *problému kultury či náboženství* a tudíž ke vzniku xenofobních postojů. S narůstajícími kulturními a náboženskými konflikty se problém muslimů, ba někdy mylně i obecně samotných imigrantů, postupně stal problémem vyplývajícím především z těchto aspektů. Toto podvědomí, dle mého názoru, přispělo taktéž k odvrácení pozornosti od ekonomické stránky problému, která byla, z mého pohledu, tou stěžejní na domácí scéně Francie. Vznikla *multikulturně separovaná společnost*, z níž těžily taktéž nově vznikající čistě muslimské organizace. Tyto organizace poskytovaly *znevýhodněným* jak útočiště duchovní, tak občas i materiální, čímž mimo jiné získávaly jejich přízeň.⁷⁸ Na druhou stranu se domnívám, že právě takto vzniklá situace byla pro některé z muslimů důvodem k postupnému opouštění jejich identity a k „dobrovolné“ asimilaci.⁷⁹

⁷¹ Bydlení a společenský život.

⁷² Výbor zabývající se násilím, kriminalitou a zločinností.

⁷³ Problémem účasti těchto představitelů se budu věnovat později v souvislosti s třetí generací muslimských přistěhovalců.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Dle výše zmiňovaného časopisu, počet policejních represí začal klesat v průběhu 90.let.

⁷⁶ Viz. dále SOS Racisme.

⁷⁷ Vypukla roku 1979.

⁷⁸ Viz. dále.

⁷⁹ Rozdělením přístupů se budu dále věnovat u třetí generace muslimů, kde ony přístupy, v souvislosti i se světovými událostmi, vrcholí.

4.1.3. 1981- 1986: Ani mírnější socialisté situaci nevyřešili aneb fenomén slučování rodin a fiktivních sňatků

Tvrdá rétorika pravicových stran byla častokrát kritizovaná francouzskými socialisty. V roce 1981 vyhrává volby první prezident z řad socialistů François Mitterand. V reakci na dubnovou 31 denní hladovku duchovních pastorů Christian Delorma, Jean Costila a imigranta odsouzeného k trestu tzv. double peine⁸⁰, Hamida Boukhrouma, postavil Mitterand jeden z bodů své prezidentskou kampaně právě na boji proti diskriminaci a přislíbil revizi přistěhovalecké politiky, zejména v otázce vyhoštění. Trest *l'expulsion* byl revidován vytvořením kategorií přistěhovalců, proti kterým nemůže být použit (např. nezletilí či ti, kteří mají rodinné příslušníky ve Francii). Tato změna zároveň obsahovala dodatek, že zmiňované garance mohou být zrušeny, pokud by byla ohrožena bezpečnost státu, např. v případě špionáže či terorismu.⁸¹ Mezi dalšími změnami můžeme zařadit např. opatření, z roku 1982, které umožnilo legální pobyt 130 000 ilegálních přistěhovalců či zavedení tzv. *la carte de résident*, díky které přistěhovalec nemusel žádat o prodloužení pobytu na začátku každého roku. Tato karta má platnost 10 let a byla určena např. těm, kteří žijí ve Francii více než tři roky či zde mají rodinné příslušníky. Domnívám se, že politika socialistů mimo jiné významně přispěla k tomu, co dnes známe jako *regroupement familial*, spojování rodin za účelem získání pobytu ve Francii nebo francouzského občanství, či ke vzniku fiktivních sňatků, za tím samým účelem. Ačkoliv tato pravidla považuji za bezpochyby *humánní jednání*, je nutno dodat, že byla a jsou často ze strany imigrantů zneužívána⁸². Mnohokrát se vyskytují případy, např. kdy si imigrant vezme Francouzku, kterou vůbec nezná, aby se díky ní mohl dostat do Francie a získat zde povolení k pobytu či občanství. Zároveň si troufám tvrdit, že v mnohých podpořila politika této doby odvolávání se na sociální spravedlnost (bez vlastního úsilí) a zneužívání *sociálního státu*.

I přes snahy francouzských socialistů však nepokoje a separace pokračují. V roce 1983 vzniká organizace *SOS Racisme*, která se svým mluvčím Harlemem Désirem propagovala heslo *le droit à la différence*⁸³. Tato organizace mluvila za práva druhé generace především severoafrických přistěhovalců a její členové se označovali jako *les beurs*⁸⁴. Nelze však říci, že by se s jejich myšlenkami ztotožňovali všichni severoafričané

⁸⁰ L. Mathieu, *La double peine. Histoire d'une lutte inachevée*, Paris, La Dispute, 2006.

Tzv. *double peine*- dvojí trest- který po spáchání činu odsuzuje přistěhovalce k odpykání si trestu ve Francii a po ukončení sazby k následnému vyhoštění ze země. Přístup veřejnosti k této otázce bych shrnula následovně: především imigranti se opět ohrazují rovností *lidských práv*, která by jim měla zajistit stejné podmínky, jaké mají francouzští občané, tj. nehrozí jim vyhoštění; na druhé straně převládá názor, že pokud zde chtějí imigranti žít, musí se dle toho chovat.

⁸¹ Jsem přesvědčena, že pokud neuvážíme okolnosti daného zločinu, jedná se zde o další nesmyslné ohánění se lidskými právy. Domnívám se, že za méně závažné činy (ne vražda, terorismus apod.) by neměl být imigrant vyhoštěn za země. V případě druhé skupiny zločinů však plně souhlasím s tvrzením, že takoví přistěhovalci nemají v zemi co dělat.

Na druhou stranu v 80. letech byla tato revize častokrát porušována a trest byl uplatňován i v případě činů lehčí povahy. Zde by se dalo poukázat na rozdíl mezi stanovenou koncepcí politiky a její samotnou realizací. V té době byli za přistěhovaleckou politiku nově zodpovědní, spolu s ministrem vnitra, policejní prefekti a otázkou *l'expulsion* řešily tamní soudy. Pro určení, zda docházelo k diskriminaci určité skupiny bychom museli zkoumat jednotlivé případy. Není vyloučena, avšak nebyla pravidlem.

⁸² Důvod, proč se proti nim současná francouzská politika přistěhovalectví snaží bojovat.

⁸³ Právo na odlišnost.

⁸⁴ Slovo vychází z převrácení písmen ve slově *a-ra-beu*. – Arab. Organizace byla mnohdy taktéž terčem ultrapravicově zaměřené Národní fronty Jean-Marie Le Pena, který se ohrazoval slovy: „*Máte právo na odlišnost, ale u vás doma!*“ Popularita tohoto politika, stejně jako později Nicolase Sarkozyho u některých Francouzů stoupala mimo jiné z důvodu jeho razantní politiky vůči

ve Francii.⁸⁵ Občas je tato organizace označována jako jeden z počátečních impulzů pro komunitarizaci a separaci francouzských muslimů od zbytku společnosti, což jen dokazuje výše zmíněnou teorii o *multikulturně separované společnosti*.⁸⁶

4.1.4. 1986- 1997: Koncepce *nulové imigrace*, ztracená motivace, radikalizace muslimů a zesílení jejich konzervativních hodnot

V roce 1986 nastupuje vláda pravicového Jacquese Chiraca⁸⁷, která opět volí cestu regularizace.⁸⁸ Za nejdůležitější postavu v tomto období bych označila ministra vnitra Charlese Pasqua.⁸⁹ Pasqua pokračoval v represivní rétorice Christiana Bonneta, kterou však v mnohém výrazně přitvrdil a prosadil řadu zákonů, které např. zbavovaly přistěhovalce práva na odvolání se proti trestu vyhoštění či omezovaly kategorie, proti kterým trest vyhoštění nemohl být do té doby použit. Taktéž zpřísnil podmínky pro získání *la carte de résident*. Jeho represe dosáhly vrcholu v 90. letech, kdy ministr vytvořil plán tzv. *nulové imigrace*. Charles Pasqua bojoval proti slučování rodin a fiktivním sňatkům. Ačkoliv bylo jeho snahou především skoncovat se zneužíváním těchto dvou fenoménů, došlo k odtržení mnoha skutečných rodin, jejichž členové ztratili možnost vidat své blízké. Jedním z nejvýraznějších rysů jeho politiky byl však boj s ilegální imigrací. Ministr zavedl mimo jiné i postihy těch, kteří nelegální přistěhovalce skrývali či jim jinak napomáhali. Tyto sankce byly uplatňovány dokonce i vůči leteckým společnostem, které by nelegální migranty přepravovaly. V reakci na jeho tvrdou rétoriku, zejména právě v souvislosti s ilegální imigrací, vzniklo hnutí *les sans papiers*⁹⁰. Otázka nelegální imigrace se dostávala postupně do povědomí široké veřejnosti, k čemuž mimo jiné přispěl i incident z r. 1996. Tehdy okupovala jeden z pařížských kostelů skupinka Afričanů a Číňanů, kteří nemohli získat povolení k pobytu ve Francii, ale pro nedostatek financí nemohli být ani deportováni zpět do země původu.

V důsledku Pasquových opatření byl obecně počet přistěhovalců nejnižší od konce druhé světové války. Zároveň se rapidně zhoršovala i situace těch, kteří ve Francii zůstali a žili převážně na předměstích- imigranté, ale i ti, kteří se ve Francii již narodili (muslimové, nemuslimové). Kromě hořkosti z jejich strany nadále stoupala i jejich nezaměstnanost. U imigrantů ze zemí Maghrebu, subsaharské Afriky a Turecka byla

imigrantům. Tuto skutečnost šlo zaznamenat např. při prezidentských volbách v roce 2002, kdy ve střetu proti J. Chiracovi získal Le Pen okolo 19% voličů. Tento výsledek je považován za největší úspěch ultrapravicové strany ve Francii. Dle mého názoru můžeme z tohoto výsledku mnohé odvodit pro určení tehdejší nálady ve společnosti. <http://www.blisty.cz/art/10455.html> , staženo dne 18. 2. 2008.

⁸⁵ Opět problematika vytvoření zástupce pro určitou skupinu lidí a tím i mediátora jejího dialogu se zbytkem společnosti.

⁸⁶ Paradoxně se tak dělo, ačkoliv ona sama požadovala rovné možnosti pro integraci.

http://fr.wikipedia.org/wiki/Sos_racisme , staženo 17. 2. 2008. Organizace odsuzuje radikální, např. antisemitistické projevy islámu a zároveň se v současné době tvrdě ohrazovala např. proti testům DNA navrhnutým Nicola Sarkozym.

⁸⁷ Premiérem mezi lety 1974- 1976 a 1986 – 1988. Francouzským prezidentem mezi lety 1995- 2007.

⁸⁸ Přes nastíněné odlišné tendence politik francouzské pravice a levice nelze říci, že by byl rozdíl mezi nimi docela černobílý. Taktéž socialisté zavedli drobná opatření omezující migraci či znevýhodňující imigranty, avšak s politikou pravice se jejich přístup, dle mého názoru, nelze srovnat.

⁸⁹ Funkční období 1986- 1988 a 1993-1995.

⁹⁰ Ti, kteří nemají potřebné dokumenty, jsou bez papírů.

tříkrát větší než u zbytku obyvatel.⁹¹ Výše jmenovaní se ocitli v situaci, z pohledu mnohých z nich, bezvýchodné a začali do ní postupně zapadat. Jak vidíme, situace sociální exkluze však se nevyskytuje pouze u muslimů, ačkoliv jí taktéž podléhají. Jak jsem již výše zmínila, hlavní příčiny nesnázi těchto imigrantů jsou, bez ohledu na jejich náboženskou příslušnost, především: absence adekvátního vzdělání a tudíž i kvalifikace nezbytné pro získání pracovního místa.⁹² S přihlédnutím k této skutečnosti bych ráda upozornila na situaci škol, do kterých konkrétně děti obyvatel francouzských předměstí chodí.⁹³

Ačkoliv byly již od roku 1981 zřízeny tzv. *ZEP- zones d'éducation prioritaire*⁹⁴, které měly zlepšit situaci na místních školách, jejich stav vypadal a stále vypadá asi takto: žáci školu nedokončují či ji ukončují o několik let později; *vegetí, stárnou a jsou pasivní*.⁹⁵ Domnívám se, a samotný list *Manière de voir* tuto domněnku potvrzuje, že studentům ve zmíněných oblastech chybí motivace. Chybí jim vidina toho, že když se budou snažit, mohou svoji situaci změnit. Domněnka, že se narodili do špatné společnosti a že s tím nejde nic udělat, jen přizivuje jejich pasivitu. Zároveň považuji za nutné poukázat na fakt, že přístup žáků bere motivaci mnoha profesorům, kteří se občas stávají dokonce i terčem agresivních útoků ze strany svých svěřenců.⁹⁶ Jsem přesvědčena, že celková situace a rezignace obyvatel předměstí významně ovlivňuje i situaci na těchto školách. Je zřejmé, že situace těchto obyvatel se nezlepší bez zlepšení situace škol, do kterých jejich děti chodí. Bohužel však vidíme, že tato provázanost funguje i naopak. Považuji proto za nutné, aby i přes neutuchající konflikty mezi obyvateli předměstí, imigranty či konkrétně muslimy a většinovou společností, nejen jejich děti, ale i oni samotní, věděli, že pokud budou pro svou situaci něco dělat, je možné ji změnit.

V případě muslimů je však výše zmíněný ekonomický důvod ke ztrátě motivace opět podpořen navíc důvodem kulturním či náboženským. Toto období, období již třetí generace muslimů ve Francii⁹⁷, bych označila za počátek opravdového vyostření kulturního a náboženského konfliktu. Z mého pohledu zde významnou úlohu sehrály další vlny radikalizace muslimů ve světě. V roce 1989 odstartovala první *l'affaire du foulard*⁹⁸, kdy ředitel školy v Creil vyloučil dvě žáčky druhého stupně, jelikož odmítaly při vyučování sundat šátek.⁹⁹ Článek *Foulard, genre et laïcité en 1989*¹⁰⁰, poukazuje na

⁹¹ Proti této narůstající sociální separaci je v roce 1989, po odchodu Charlese Pasquy, ustanovena *Mezirezortní komise pro integraci*, která měla propagovat liberálnější integrační politiku, nezaloženou tolik na modelu asimilace. V praxi však nebyla příliš úspěšná.

⁹² Dle *Manière de voir* 89, le monde diplomatique, octobre- novembre 2006, 40% z obyvatelů francouzských předměstí nemá žádnou kvalifikaci, tzn. nedosáhují ani vzdělání na úrovni českých maturit.

⁹³ Většinou se jedná o školy na předměstí.

⁹⁴ Doslova: oblasti (myslí se tím sociálně znevýhodněné), kde je potřeba nadstandardní pozornost v oblasti výuky (právě kvůli sociální situaci žáků).

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž. Ve třídách bývá okolo 28 studentů, což defacto znemožňuje nebo alespoň dosti stěžuje možnost individuální výuky.

Pro přehled považuji za nutné uvést, že mluvíme-li o školství ve Francii, většina z francouzských škol je státní. Na těchto školách se nevyučuje náboženství. V případě, že by rodiče chtěli, aby se jejich dítě učilo o muslimském či jakémkoliv jiném náboženství, museli by ho dát do soukromé školy.

⁹⁷ Generace současné.

⁹⁸ Aféra šátků.

⁹⁹ Citace jsou použity z Barša, P., Baršová, A.: *Přistěhovalectví a liberální stát*, s. 185.

¹⁰⁰ Autorka Florence Rochefort, <http://www.cairn.info/revue-vingtieme-siecle-revue-d-histoire-2002-3-page-145.htm>, staženo dne 18. 2. 2008.

tehdejší světovou situaci, ve které konflikt vzniknul: v roce 1988 byly vydány *Satanské verše* a po jejich vydání byl rozpoután *hon* na jejich autora Salmana Rushdie nejen ze strany islámských představitelů, ale i z řad zburcovaných muslimů¹⁰¹. Taktéž připomíná bombové útoky, které byly spáchány roku 1986 v Paříži a které měla Francie ještě stále v živé paměti. Fakt, že jejich autory byli dva Francouzi marockého původu¹⁰², jen potvrzuje ovlivnění některých francouzských muslimů radikalizací jejich *světových kolegů*. Zároveň se domnívám, že v radikalizaci obou dvou skupin můžeme spatřovat významnou spojitost. V minulých kapitolách jsem již zmiňovala radikalizaci francouzských muslimů z důvodu jejich sociální exkluze. Čteme-li však v současné době studie o radikalizaci muslimů obecně, ve světovém měřítku, mnohdy je jako jeden z hlavních důvodů uváděn jejich odpor k Západu a obviňování vyspělých zemí z vlastního nešťastného osudu, života v chudobě apod. Mnozí z nich se ze své situace nemohou vymanit a upínají se k víře, k islámu a případně k jeho radikálním formám.¹⁰³ Dle mého názoru mnozí z francouzských muslimů vnímali činy a zesílenou rétoriku ostatních muslimů ve světě jako impuls pro začátek vlastní obrany, pro boj proti dlouholetému útisku a bezpráví.¹⁰⁴

Nehledě však na příčinu této zosílené rétoriky či zesílené náboženské identity muslimů, ať už francouzských či obecně ve světě, tento fakt vyvolal na straně Francouzů pocity strachu, ale zároveň i určité averze vůči samotnému islámu. Domnívám se, že tato averze mohla mít několik podob: úplná- jakékoliv odsouzení islámských principů- či odsuzování principů islámu, které jsou v rozporu s naším pojetím *lidských práv*. Druhý z těchto důvodů do jisté míry potvrzuje článek *Fouillard, genre et laïcité en 1989*, dle nějž měl incident v Creil především upozornit na nerovnost mezi pohlavím v muslimské společnosti a připomenout, že *hijab* je (v Evropě vnímán jako) *symbole de submission*¹⁰⁵. Státní rada se však v tomto případě ještě téhož roku usnesla, že omezování nošení šátků na školách by se neslučovalo se svobodou projevu a náboženského vyznání. Mohlo být zakázáno pouze v případě, že se jedná o proselytismus¹⁰⁶, nátlak např. ze strany rodiny či komunity nebo v případě ohrožování něčího zdraví či bezpečnosti. Posoudit danou situaci měli ředitelé škol. Je více než pozoruhodné, že o několik pár let později ale francouzské úřady zákon přijímají a opět zdůrazňují princip *laïcité*, stejně jako dlouholeté sekulární hodnoty Francie. Osobně bych však tuto změnu zas až tak za pozoruhodnou nepovažovala. V roce 1989 totiž nebyl náboženský a kulturní aspekt konfliktu stále ještě natolik vyhocen jako v letech nadcházejících.

¹⁰¹ Autor indického původu se ve své knize hanlivě vyjadřuje o muslimském náboženství. Rushdie se musel poté mnoho let skrývat a byla na něj taktéž vydána *fatwa* (kletba) iránského vůdce Ájatolláha Chomejní.

Po vypuknutí aféry *Satanských veršů* proběhly ve Francii jak demonstrace stoupenců autora, tak i francouzských muslimů, kteří naopak požadovali stažení knihy z prodeje. Tato tendence se často označuje jako *přenášení konfliktů*. Jedná se o přenesení určitého mezinárodního konfliktu či konfliktu, který se odehrál v určité zemi, do země jiné. *Přenášení konfliktů* je časté zejména v případě, kdy jsou stoupenci obou nepřátelených stran občany jiné země a mají potřebu na jejím území projevit svoje sympatie či antipatie vůči účastníkům konfliktu.

¹⁰² Dle

<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B0DEEDD133AF936A15757C0A961948260>, staženo dne 18. 2. 2008.

¹⁰³ Tyto teorie jen potvrzují, že i v případě ostatních muslimů ve světě není jejich zesílení náboženské či kulturní identity způsobeno pouze náboženskou či kulturní stránkou, která je tolik vyzdvihována, ba naopak, že je mnohdy motivováno faktorem ekonomickým.

¹⁰⁴ Nutno však dodat, že tento případ rozhodně neplatil a neplatí pro všechny muslimy ve Francii.

¹⁰⁵ Symbol podřízení.

¹⁰⁶ Propagování a snaha získat nové přívržence dané víry.

Přijetí zákona o zákazu nošení náboženských symbolů na francouzských státních školách, v roce 2004, můžeme považovat za zaměřený vůči muslimům, a tudíž i za diskriminační. Jsem přesvědčena, že byl beze sporu významně ovlivněn výše popsanou situací: strachem z muslimských radikálů, ačkoliv jako oficiální odůvodnění tohoto zákona však byla uváděna především sekulární tradice země či obecné respektování hodnot francouzské republiky, včetně evropského pojetí *lidských práv*.¹⁰⁷ Z tohoto pohledu však, ačkoliv se nemusí jednat o klíčovou prvotní příčinu, opět připomínám své, již uvedené, přesvědčení, a to, že by na evropském území měla být dodržována evropská koncepce *lidských práv*. Pokud Francie považuje muslimský šátek za jejich možné porušování, má právo ho zakázat. Uplatňování principu *laïcité* taktéž považuji za správné (byť jeho náhlé zdůraznění může být bráno jako účelné), jelikož se jedná o zohlednění kultury a tradice dané země, a výsledná koncepce není s naším pojetím *lidských práv* přímo v rozporu. Domnívám se, že jde o vytvoření jakéhosi kompromisu. Nejedná se o zákaz náboženského projevu, ale pouze o jeho omezení na projevy soukromé, což je právě v souladu s pravidlem oddělení církve od státu¹⁰⁸. Ačkoliv je pochopitelné, že mnozí muslimové nechtějí projevovat jistou toleranci hodnotám Francie, jelikož mají pocit, že Francie jim po dlouhou dobu taktéž svoji toleranci neprojevovala, pokud v zemi chtějí žít, měly by její hodnoty respektovat.¹⁰⁹ Zároveň tento zákon nepovažuji za diskriminační, jelikož platí pro všechna náboženství v zemi, stejně tak platí pro křesťanství (přibližně 85% Francouzů vyznávají římskokatolickou církev¹¹⁰), židovství apod. Právě proto tento zákon nikoho nediskriminuje.

Osobně však považuji za největší problém týkající se nošení muslimských šátků již výše zmíněný bod formulovaný v roce 1989- zmínka o případném nátlaku rodičů či komunity. Na konci 80. let ve Francii přibývalo problémů v hodinách tělocviku na školách, kdy právě konzervativní muslimští rodiči odmítali pustit své dcery do hodin, kde cvičily spolu s chlapci jen v *lehkých úborech*. V tomto případě lze tedy pozorovat sílící konzervatismus především u rodičů muslimských dětí. Dle článku, který byl uveřejněn na BBC Czech.com¹¹¹, třicetiletá Francouzka muslimského původu vítá rozhodnutí francouzského prezidenta Jacquese Chiraca, z roku 2004, o zákazu nošení náboženských symbolů na školách. Tvrdí, že dívky jsou mnohdy proti své vůli nuceny vlastní komunitou tyto šátky nosit. Přidává se tím na stranu hnutí muslimských dívek proti nošení *hidžábu* na školách. Zákon sama vnímá jako možnost aspoň částečného vymanění se z vlivu muslimského ghetta. V tomto ohledu se ukazuje, že požadavky na asimilaci muslimů, včetně výše jmenovaného zákona mohou mít v mnohém i pozitivní důsledky, jelikož mohou alespoň částečně bránit před nátlakem radikální či konzervativní muslimské komunity. S přihlédnutím k tomuto tvrzení bych však ráda zdůraznila, že existuje mnoho forem islámu a že ne všichni muslimové jsou radikálové či konzervativci. Dokázání tohoto tvrzení se budu věnovat v další podkapitole.

¹⁰⁷ Toto odůvodnění bylo podpořeno novou koncepcí imigrační politiky, kterou zavedl roku 2003 ministr vnitra N. Sarkozy.

¹⁰⁸ Církev nezasahuje do věcí veřejných.

Ačkoliv článek 18 *Všeobecné deklarace lidských práv* (viz příloha 3) je proti zákazu náboženských projevů na veřejnosti, nepovažuji jeho bezmyšlenkovitou a doslovnou aplikaci v tomto případě za adekvátní.

¹⁰⁹ Opět se stíženou situací těch, kteří se ve Francii již narodili, jsou proti těmto pravidlům, ale nemají např. finanční prostředky, aby se mohli ze země odstěhovat.

¹¹⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fr.html> , staženo dne 27. 2. 2008.

¹¹¹ BBC.com, 23.12.2003

4.1.5. 1997- 2002: Vrcholící hrozba bezpečnosti a různé směry islámu

Po represivním období Charlese Pasquy v roce 1997 opět nastupují socialisté. Premiérem se stává Lionel Jospin, který mimo jiné upozorňuje, že dosavadním drastickým omezováním přistěhovalectví Francie ztrácela pracovní sílu a lidský potenciál. Nově tak přichází s politikou částečné regularizace, především přívětivé pro imigranty z řad inteligence, např. vědce a studenty, kteří by mohli být pro Francii prospěšní¹¹². Tento bod jeho programu však situaci mnohým imigrantům z rozvojových zemí neulehčuje. Problém nezaměstnanosti a nedostatku adekvátního vzdělání nadále přetrvává. V případě přistěhovalců se na místo efektivního řešení těchto problémů, jako již u předešlé vlády socialistů, opět objevuje podpora získání francouzského občanství¹¹³ a sjednocování rodin¹¹⁴.

Ve světě tou dobou eskaluje izraelsko- palestinský konflikt a v souvislosti s vypuknutím druhé palestinské *intifády*¹¹⁵ v roce 2000- byly ve Francii od dalšího roku zaznamenávány stále častější *útoky severoafrických přistěhovalců ze sociálně znevýhodněného prostředí na Židy*.¹¹⁶ Útočníci tímto vyslovovali svoji podporu palestinskému lidu ve výše zmíněném konfliktu. Zároveň v návaznosti na newyorské teroristické útoky z 11. 9. 2001 vrcholí *hrozba bezpečnosti* a Spojené státy americké vyhlásují válku proti terorismu.¹¹⁷ Troufám si říci, že spolu s vrcholem *bezpečnostní hrozby* zároveň vrcholí již zmíněný strach z neznámého. Jelikož jsem přesvědčena, že v očích některých byl každý muslim potencionálním teroristou, považuji za důležité upozornit na odlišné formy muslimského vyznání a zdůraznit, že pojem muslim je ve skutečnosti mnohdy vzálený od pojmu terorista. Kniha *Přistěhovalectví a liberální stát* nabízí rozdělení konkrétně třetí generace muslimů v Evropě do tří hlavních skupin z hlediska jejich různého pojetí muslimského náboženství.¹¹⁸

První skupinou jsou umírnění islamisté¹¹⁹, kteří sice prosazují dodržování muslimských zvyků, ale zároveň respektují evropský pluralismus a jsou ochotni spolupracovat se státními institucemi. Jsou ochotni projevit jistou toleranci vůči hodnotám země. Ve Francii se dokonce začalo mluvit o tzv. *francouzském islámu* místo konceptu *Islámu ve Francii*. Umírněný proud je ve Francii dle této publikace zastoupen např. *L'Union des organisations islamiques de France*¹²⁰, *Étudiants musulmans de*

¹¹² Dle článku *Le vote des Français issus de l'immigration*, pouze 7% z přistěhovalců ze zemí Afriky zastává ve Francii vysoké funkce.

¹¹³ V roce 2000 bylo uděleno občanství 150 000 žadatelů, z nichž přibližně 70% pocházelo ze zemí Afriky či Turecka.

¹¹⁴ Sjednocování rodin bylo opět nejčastější u přistěhovalců ze zemí Maghrebu, které stouplu v roce 2003 na 71% ze všech uvedených důvodů této skupiny.

¹¹⁵ Dle <http://cs.wikipedia.org/wiki/Intif%C3%A1da>, staženo dne 27. 2. 2008, intifáda znamená doslova povstání. V případě první a druhé intifády se jednalo o povstání Palestincům proti Izraelcům.

¹¹⁶ Citace z téhož pramene, str. 184.

¹¹⁷ Později mají vliv na veřejné mínění taktéž bombové útoky v Madridu (2004) a Londýně (2005). Ke všem z těchto útoků se přihlásily radikální islamistické organizace, mezi nimi především Al-Kajda.

¹¹⁸ Barša, P., Baršová, A.: *Přistěhovalectví a liberální stát*, s. 196- 203. Autoři čerpali z knih francouzských politologů Gillese Kepela and Oliviera Roye. Častěji se však setkáváme s rozdělením muslimů na dvě větve: na sunnity a šíity.

¹¹⁹ Pozor na zrádnost tohoto pojmu. Častokrát, i v odborných kruzích, je výrazy islamismus či islamista již sám o sobě označována radikální forma islámu.

¹²⁰ *Svazem islámských organizací Francie*. Podle PDF souboru *L'Islam dans la république*, le rapport du Haut conseil à l'intégration, novembre 2000, s. 33, je však tato organizace označována

France¹²¹ či od roku 2003 taktéž *Le Conseil française du culte musulman*¹²². Dle francouzského politologa Gillese Kepela tyto organizace, jak jsem výše zmínila, poskytují muslimům jakousi identitu, společenské zázemí, ale i finanční pomoc, např. univerzitním studentům ze severoafrických sociálně znevýhodněných rodin. Z mého pohledu takto snadno získávají nové ovečky.

Druhou skupinou jsou podle autorů *pietisté*, kteří zvolili cestu ortodoxní obhajoby islámu, striktního dodržování všech zvyků a přísné odmítání asimilace. Tato skupina však nevyznává cestu násilí, a pokud po ní není požadováno ustoupení od jejích hodnot, je ochotna respektovat zbytek společnosti. Její zástupci přicházejí do Francie především z Alžíru. Na příkladu francouzské větve organizace *Tabligh*, která se k pietistickému modelu hlásí, však můžeme vidět, že tento proud významně podporuje segregaci, ba i k ní podněcuje¹²³: „*Tabligh*“ znamená šíření (islámské víry); organizace hlásá striktní dodržování životního způsobu proroka (oblečení, modlitba, jídlo)...Její proselytismus se týká především lidí z muslimského prostředí, avšak „odpadlých“ od pravé víry...tato organizace je především úspěšná v sociálně problémových čtvrtích evropských měst.¹²⁴

Třetí skupinou jsou *džihadisté*, kteří hlásají tzv. *malou a velkou svatou válku*¹²⁵ - svatou válku proti jinověrcům a vlastní obrodu. Tito jsou nejradikálnějšími vyznavači islámu, nebojí se použít násilí a v případě např. sporu o nošení šátků podporují i radikální prostředky pro vynucování svých požadavků. Do Francie se *džihadisté* dostali především z radikální alžírské *Fronty islámské spásy*. Nevylučuje se zároveň jejich členství v teroristických organizacích, ačkoliv není pravidlem.¹²⁶ Do této skupiny by tudíž patřili i sebevražední terorističtí útočníci z 11. 9., mezi kterými byl taktéž francouzský občan - Zacarias Moussaoui.¹²⁷

Dle mého názoru je rozdělení výše zmíněných francouzských politologů velmi přínosné, především pro zdůraznění různých směrů muslimského vyznání. Na druhou stranu ho však v praxi považuji za trochu vágní, jelikož mezi jednotlivými skupinami jsou zpravidla jemné nuance, které mohou být navíc i špatně interpretovány. Přechod z jedné do druhé skupiny navíc není, dle mého názoru, nikterak problematickým.

za konzervativní. Haut conseil à l'intégration je poradním orgánem vlády v otázkách integrace přistěhovalců.

¹²¹ *Muslimskými studenty Francie.*

¹²² *Francouzskou radou muslimského vyznání.*

¹²³ Jedná se o odmítání jakéhokoliv přizpůsobování se. Tvrdošíjně trvání na vlastních principech a neochota k dialogu. Odmítání sundání šátku či pouštění svých dětí do hodin tělocviku.

¹²⁴ Citace z Barša, P., Baršová, A.: *Přistěhovalectví a liberální stát*, s. 200. Organizace je pojmenována podle imáma Tabligha Jamaata, byla založena v roce 1927 v Indii, ale rozšířena je po celé Evropě.

¹²⁵ *Malý a velký džihád*

¹²⁶ Ráda bych poukázala na fakt, že především v případě radikálních odnoží se mnohdy jedná o hybridní formy islámu, které se od původní verze Koránu v mnohém liší. Dle publikace A. Křikavová, M. Mendel, Z. Müller a V. Dudák: *Islám- ideál a skutečnost*, Nakladatelství Baset, Praha, 2002, s. 50- 55, právě tyto formy se vyvinuly z tzv. reformního islámu, který se snažil zhruba od 19. století bránit proti pronikání evropských hodnot či nadvlády do arabského světa.

¹²⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Zacarias_Moussaoui, staženo dne 27. 2. 2002.

4.2. Muslimové ve Francii po roce 2002- politika Nicolase Sarkozyho

4.2.1. 2002- 2007: *Sarko*- symbol spolupráce či příčina dalších nepokojů?

V roce 2002 se stává ministrem vnitra Nicolas Sarkozy. Sarkozy přichází do úřadu v době vrcholící *bezpečnostní hrozby*, zostřené rétoriky mnohých muslimů a tudíž i zvýšené animozity ze strany zbytku společnosti vůči muslimům obecně. Navíc přebírá správu nad přistěhovaleckou politikou, která doposud vedla ke komunitarizaci a sociální exkluzi či těmto jevům alespoň nebyla schopna zabránit. Přebírá *multikulturně separovanou společnost*, kde je citlivé o mnoha věcech mluvit, jelikož jsou, mnohdy mylně, považovány za diskriminaci dané kultury a náboženství.

Ještě téhož roku nový ministr vnitra spolu s ministrem sociálních věcí François Fillonem vyhláší novou koncepci přistěhovalecké politiky, mnohými označovanou opět jako dosti asimilační. Nicolas Sarkozy předkládá nový návrh zákona o imigraci a integraci, který je 26. listopadu 2003¹²⁸ schválen francouzským parlamentem. Tento zákon se dá shrnout do tří základních cílů: 1) nový koncept integrace, 2) boj s diskriminací a 3) podpora imigrace kvalifikovaných pracovníků. V důsledku nových integračních pravidel je pro získání *la carte de résident* potřeba znát francouzský jazyk¹²⁹ a zároveň respektovat francouzský systém a jeho hodnoty, např. demokracii, sekularizaci a rovnost pohlaví, jimiž se republika řídí.¹³⁰ Bez *asimilace* není možné stát se francouzským občanem, což se mnoho imigrantům nelíbí. Osobně se však domnívám, že tato opatření mají svá opodstatnění: znalost jazyka je základem pro získání práce a přijetí francouzských (či evropských) hodnot znamená v mnohém přijetí naší koncepce *lidských práv*. Dále můžeme v této koncepci vidět i snahu o ochranu francouzské kultury před vzrůstajícím především muslimským vlivem.¹³¹ Zároveň bych řekla, že je to, alespoň vůči muslimům, snaha o určité prolomení ortodoxní verze islámu, striktního konzervatismu, který jim samotným brání v jejich začlenění do většinové společnosti. Domnívám se, že tyto minimální požadavky je potřebné akceptovat, chtějí-li se muslimové dostat dál než před zdi své vlastní komunity. Měli by pochopit, že neschopností ústupku škodí především sobě samým.

Jak jsem již uvedla, není však možná pouze jednostranná tolerance či respektování, pouze ze strany muslimů, ale musí být projevena tolerance a spolupráce taktéž ze strany státu, jelikož omezování bez vstřícného kroku pouze vytváří konflikt, vzájemný boj. Je zřejmé, že ministr Sarkozy si tento problém uvědomuje, a proto se již od počátku svého funkčního období snaží o spolupráci s francouzskými organizacemi a jejich zástupci.¹³² V roce 2003 Sarkozy podpořil vznik výše zmíněné umírněné *Le Conseil française du culte musulman*. Členové této organizace z 80% dodržují princip *laïcité* a ačkoliv hájí zájmy svých stoupenců, jsou ochotni spolupracovat i se státem. Pro stát je tato organizace jakýmsi znaleckým pomocníkem, možností, jak se blíže seznámit např. s náboženskými zvyky muslimů- jak funguje rituální zabíjení *halal*, či co potřebuje

¹²⁸ Po říjnové aféře šátků.

¹²⁹ Jak jsem již uvedla, tento problém se většinou netýká přistěhovalců z bývalých francouzských kolonií.

¹³⁰ Vláda proto poskytuje bezplatné občanské kurzy, jak jazykové, tak i ty, které by měly imigranta s ostatními předpoklady seznámit. Přijmutí těchto požadavků je stvrzeno tzv. *contrat d'accueil et d'integration*- smlouvou o přijetí a integraci. Imigrant musí mít zároveň dostatečné finanční zajištění a plánovat usazení ve Francii.

¹³¹ Toto tvrzení má své opodstatnění v jednom z cílů *Ministerstva pro imigraci, integraci, národní identity a spolupráce*. Viz. dále.

¹³² Tento krok můžeme vnímat i jako snahu o přehled nad muslimskými organizacemi a o případné zabránění šíření radikálního islámu v době vyhrcované bezpečnostní situací.

muslim pro vykonání poutě do Mekky apod.¹³³ Co však vzbuzuje nejen v očích Sarkozyho stále větší obavy, jsou muslimské organizace, které podporují radikální islám. V souvislosti s *hrozbou bezpečnosti*, ovlivněnou probíhající válkou v Iráku¹³⁴, Sarkozy mimo jiné upozornil na nebezpečí financování francouzských muslimských organizací ze zemí jejich původu, např. ze Saudské Arábie či z Alžíru, a jejich následné ovlivňování právě radikálními odnožemi islámu.¹³⁵ Ve své knize *Náboženství, republika, naděje* proto navrhuje přímé financování např. výstavby mešit či vzdělávání imámů¹³⁶ z vládních peněz, proti čemuž se však ozývaly záporné reakce i ze strany samotných muslimských organizací.¹³⁷ Některé organizace vyjádřily obavy ze ztráty náboženské svobody a z přílišného propojení s politickým životem.¹³⁸ Ze Sarkozyho iniciativy v současné době dochází ke školení muslimských imámů na katolických školách¹³⁹, kteří po absolvování šestiměsíčního kurzu *Náboženství, laicismus a interkulturalita* dostávají státem uznávané osvědčení.¹⁴⁰ Někteří muslimové jsou Sarkozyho návrhům nakloněni, ale zároveň jsou i tací, zejména z řad konzervativců, kteří berou podobné kroky jako zásah do vlastního náboženství. Jako by i neuznávají, že pro veřejnost hrozí nebezpečí ze strany jejich radikálních kolegů. S ohledem na samotnou skutečnost existence mnohých forem islámu nastává další vážný problém spočívající v samotné realizace komunikace mezi muslimy a většinovou společností. Tato komunikace je poněkud stížená, jelikož se organizace nemohou shodnout na jednotném programu. Jejich cíle se v mnohém liší, ba dokonce, dle četných zdrojů, mezi některými z nich panuje i vzájemná rivalita např. o přízeň a podporu ze strany státu.¹⁴¹ Např. *Le Conseil française du culte musulman* přímo uvádí ve svém programu respektování hodnot francouzské republiky. Naproti tomu na stránkách další organizace *Collectif des musulmans de France*¹⁴² můžeme najít častou kritiku pojmu *laïcité*, včetně dopisu adresovanému Nicola Sarkozymu, již jako francouzskému

¹³³ http://fr.wikipedia.org/wiki/Conseil_fran%C3%A7ais_du_culte_musulman, staženo dne 17. 2. 2008.

¹³⁴ Začala r. 2003.

¹³⁵ Je nutné podotknout, že většina francouzských muslimských organizací, kromě *L'Union des organisations islamiques de France*, neuvádí svůj zdroj příjmu, alespoň co se týče údajů prezentovaných na jejich webových stránkách. Tato organizace naopak přímo uvádí, že je financována z příspěvků svých členů a mnohdy i právě od muslimských organizací států Perského zálivu. Toto rozsáhlé sdružení vlastní mimo jiné okolo třiceti mešit ve velkých francouzských městech a jedna z jeho větví je *La Jeunesse musulmane de France (Muslimská mládež Francie)* se zaměřuje především na organizaci seminářů týkajících se aktuální problematiky muslimů ve Francii a na organizování volnočasových aktivit pro mládež. <http://fr.wikipedia.org/wiki/UOIF>, staženo dne 16. 2. 2007.

¹³⁶ Duchovní sunnitských muslimů.

¹³⁷ Výraznou osobou byl např. i předseda *Francouzské rady muslimského vyznání* Dalila Boubakeura, který představuje liberální proud.

¹³⁸ Na místo toho někteří z nich nabídli např. možnost použití financí z daní za rituální porážku *halal*.

¹³⁹ Jelikož jediné katolické soukromé školy byly ochotny v tomto projektu spolupracovat. Ve státních školách se náboženství obecně nevyučuje.

¹⁴⁰ http://www.ceskenoviny.cz/svet/index_view.php?id=295354, staženo dne 16. 2. 2008.

¹⁴¹ Viz. stránky daných organizací: <http://www.uoif-online.com/webpip/spip.php?article60>, <http://www.jmf.asso.fr/>, www.cfcm.tv, <http://www.lecmf.fr/>, staženo dne 17. 2. 2008. Většina těchto organizací mají své webové stránky, kde informují např. o datech muslimských svátků, poskytují morální podporu vyznavačům islámu, organizují mše, pomáhají s výkladem Koránu, organizují hromadné poutě do Mekky či pomáhají řešit problémy spojené s dodržování náboženských zvyků v evropské společnosti, např. zkombinování modlení s pracovní dobou apod. Zároveň se vyjadřují o dění a konfliktech ve světě, dle mého názoru někdy více, někdy méně objektivně.

Některé z nich se snaží taktéž mluvit o problémech integrace do společnosti a jak jim předcházet.

Nutno podotknout, že ne všichni muslimové musí být členy některé organizace.

¹⁴² Kolektiv francouzských muslimů.

prezidentovi, ve kterém ho představitelé kritizují za jeho *islamofóbní* názory. Samotná osoba Nicolase Sarkozyho je taktéž poněkud kontroverzní.¹⁴³

Dle článku, který byl zveřejněn na stránkách francouzské agentury TNS-Sofres¹⁴⁴ v souvislosti s kampaněmi prezidentských kandidátů, analytik CEVIPOF¹⁴⁵, Vincent Tiberj, označuje postoje Nicolase Sarkozyho, konkrétně vůči imigrantům, jako strategii *deus jambes*¹⁴⁶, chvíli doprava, chvíli doleva. Osobně se domnívám, že mnohé Sarkozyho návrhy jsou správně cílené a opodstatněné. Jedná se o snahu nastolit jakýsi řád, vyřešit problematickou situaci a zároveň o ochranu samotných Francouzů. Na druhou stranu za dobu jeho úřadování došlo k mnoha sporným výrokům a činům, díky kterým vzbuzuje mezi muslimy, a přistěhovalci obecně, velký odpor. Sarkozy se stal novým symbolem represí, už když v návrhu zákona z roku 2003 zpřísnil opatření proti slučování rodin a fiktivních sňatků. Zároveň omezil nelegální imigraci, díky čemuž počet vyhoštěných nelegálních imigrantů z Francie stoupl dle statistik během let 2001-2005¹⁴⁷ z 10 000 na 20 000.¹⁴⁸

Ministr je taktéž spojen s dovršením sporu o šátky, tzv. druhou *l'affaire du foulard*, z října roku 2003. Aféra vypukla po newyorských útocích, po stále častějším napadání francouzských židů a v době stále častějších projevů muslimského vyznání obecně. *Almy (16 let) a Lily (18 let), dcery židovského tatínka a berberské maminky byly vyloučeny z gymnázia v Aubervilliers kvůli nošení muslimských šátek.*¹⁴⁹ Tentokrát francouzský parlament zákon o zákazu nošení náboženských symbolů v roce 2004

¹⁴³ Kontroverzní je však mimo jiné i prezidentův osobní postoj k náboženství.

Sarkozy byl vychováván v římsko-katolické víře a v otázce státu jasně prosazuje princip *laïcité*. Avšak při nedávné návštěvě Říma pronesl oficiální proslov, ve kterém zdůrazňoval odvěkou spojitost Francie a katolické víry, a za který byl kritizován, např. socialistou François Hollandem, pro za hrubé porušení separace státu od církve.

V rámci zahraniční návštěvy v Saudské Arábii, kterou podnikl za účelem uzavření smlouvy o koupi francouzských produktů pro výstavbu místních jaderných elektráren, pochválil saudskou vládu za vládu tvrdé ruky, která je postavena na základních hodnotách islámu a tím pomáhá bojovat vůči jeho radikálním fundamentalistům. Připomeňme si však případ devatenáctileté vdané ženy, která byla znásilněna cizími muži a odsouzena k trestu 90 ran bičem za to, že se jakožto vdaná žena pohybovala ve společnosti cizích mužů. <http://www.novinky.cz/clanek/127288-saudska-arabie-obhajuje-trest-pro-znasilnenou-zenu.html>, staženo dne 19. 2. 2008. Je vidět, že v otázce obchodu jde náboženství stranou. Jistá paralela s poválečnou imigrační politikou?

¹⁴⁴ Článek byl napsán a zveřejněn na <http://www.tns-sofres.com/2007/interview.php?id=257> 24. ledna 2007 v souvislosti s kampaněmi prezidentských kandidátů (Nicolase Sarkozyho a Ségolène Royal) a vlivu francouzských imigrantů na jejich zvolení.

¹⁴⁵ *Le centre de recherche politique de Sciences Po* - Centrum politického výzkumu při univerzitě Sciences Po

¹⁴⁶ Doslova strategie dvou nohou.

¹⁴⁷ Sarkozy je ministrem vnitra mezi léty 2002- 2007.

¹⁴⁸ [http://fr.wikipedia.org/wiki/Nicolas_Sarkozy#Ministre_de_l.27Int.C3.A9rieur_.282002-2004.29](http://fr.wikipedia.org/wiki/Nicolas_Sarkozy#Ministre_de_l%27Int.C3.A9rieur_.282002-2004.29), staženo dne 17. 2. 2008. Nicolas Sarkozy na koncepci z roku 2003 navazuje v roce 2006 novým zákonem. Viz. *Présentation du projet de loi relatif à l'immigration et à l'intégration*, 2. 5. 2006, www.ladocumentationfrancaise.fr, staženo dne 23. 11. 2007.

V novém zákoně mimo jiné opět vyzdvihuje koncepci částečné regularizace imigrace a nutnost boje proti *spojování rodin a fiktivních sňatků*. Díky konceptu *vybrané imigrace* je Nicolas Sarkozy kritizován např. i ze strany senegalského prezidenta Abdoulaye Wada, který sám považuje jeho postoje za rasistické- <http://www.liberation.fr/actualite/politiques/206546.FR.php>, staženo dne 17. 2. 2008.

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 185.

schválil¹⁵⁰, avšak v reakci na jeho schválení proběhla další vlna odporu ze strany radikálních muslimů. Zákon vyvolal nebyvanou vlnu rozhořčení, která by se dala přirovnat k reakci některých muslimů na vydání knihy *Satanské verše*. Krok francouzského parlamentu okamžitě ostře zkritizovaly mimo jiné i arabské satelitní televize *Al Džazíra* či *Al Arabija*, které mnozí s francouzských muslimů sledují. V Iráku byli v následujících dnech uneseni dva francouzští novináři a iráčtí ozbrojenci hrozili jejich zabitím, pokud nebude do 48 hodin zrušen zákaz nošení náboženských symbolů.¹⁵¹ Tato hrozba však zároveň posílila podřízení se novému francouzskému zákonu ze strany zbytku francouzských muslimů. Odsouzení chování únosců obecně vedlo spíše ke sjednocení veřejného mínění. Jak jsem již zmínila, v uvědomění si hrozícího nebezpečí ze strany *vlastních lidí* (radikálních islamistů) u umírněných či konzervativních muslimů vidím podstatnou podmínku pro navázání jejich spolupráce s francouzskou většinovou společností. Plnění zákona podpořila i konzervativní organizace *L'Union des organisations islamiques*: „Dáváme dívkám instrukce, aby se neprotivily státu,“ konstatoval zástupce organizace, Fouad Alaoui, před odjezdem do Bagdádu, kde se bude pokoušet dosáhnout propuštění rukojmích. „Pro dívky musí být prioritou vzdělání.“ Studentky samy prohlašovaly, že je pro ně důležitější dostudovat.¹⁵² Francouzská vláda neustoupila a novináři byli po 124 dnech propuštěni.¹⁵³

Aférou šátků však nic nekončí a Nicolas Sarkozy byl podroben další vlně kritik za jeho chování v průběhu nepokojů na předměstích, z konce října 2005. Tyto nepokoje trvaly až do poloviny listopadu téhož roku a jsou označovány za nejhorší za půl století v dějinách Francie. Protesty byly zejména vyvrcholením mnoholeté nespokojenosti obyvatel předměstí s jejich sociální situací, častými policejními zásahy a ponižováním ze strany této instituce.¹⁵⁴ Avšak v návaznosti na předchozí události byl z některých úst opět mylně vyzdvihován aspekt náboženský či kulturní. Nepokojům toho samého měsíce předcházely protesty pracovníků veřejného sektoru proti sociálním reformám, nízkým platům a narůstající privatizaci.¹⁵⁵ V návaznosti na ně přijíždí 25. října 2007 ministr vnitra Nicolas Sarkozy na pařížské předměstí Argenteuil, kde po něm obyvatelé hází kameny a plastové lahve. On je označuje za *rocaille*¹⁵⁶ a mluví o *nutnosti vyčistit sídliště od havěti*. V televizním vysílání pořadu *Arrêt sur images* se však objevila zpráva skupiny novinářů, kteří tvrdili, že k *vyčištění od havěti* byl ministr vyzván místní obyvatelkou, která na něj právě tyto výrazy křičela. Je tudíž možné, že se jednalo pouze o senzacechtivost přítomných novinářů. Příčinu ministrova výroku však dnes již jen těžko odhalíme. I přesto si Nicolas Sarkozy vysloužil výše zmiňovaným výrokiem četnou kritiku, např. ze strany Azouze Begaga¹⁵⁷, francouzského spisovatele alžírského původu a v té době ministra pro rovné příležitosti ve vládě Dominiqua de Villepin¹⁵⁸. Begag zároveň téhož roku napsal scénář k filmu *'Camping à la ferme'*, ve kterém ministra vnitra a jeho politiku kritizuje. Poslední kapkou přilítou do *ohně* byla úmrtí dvou mladíků severoafrického původu na severovýchodě Paříže na předměstí v Clichy-sous-Bois: Bouna Traoré (15 let) a Zyed Benna (17 let).¹⁵⁹ Tato událost zůstala pro mnoho lidí, stejně jako četné předešlé události, nevyjasněna. Dle některých zdrojů tito mladíci při návratu domů z fotbalového zápasu viděli policejní auto a domnívali se, že je shání jejich

¹⁵⁰ Viz výše. Nošení náboženských symbolů je zakázáno i v jiných zemích, např. v některých spolkových státech Německa či ve státech USA.

¹⁵¹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3619988.stm>, staženo dne 17. 2. 2008.

¹⁵² <http://www.blisty.cz/art/19628.html>, staženo dne 17. 2. 2008.

¹⁵³ http://fr.wikipedia.org/wiki/2004#Guerre_d.E2.80.99Irak, staženo dne 18. 2. 2008.

¹⁵⁴ Manière de voir 89, octobre-novembre 2006, s. 6- 10, 92.

¹⁵⁵ http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/999717.stm, staženo dne 11. 1. 2008.

¹⁵⁶ Chamrať, havěť.

¹⁵⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Azouz_Begag, staženo dne 17. 2. 2008.

¹⁵⁸ Francouzským premiérem 2005- 2007.

¹⁵⁹ Manière de voir 89, s. 5. Třetí mladík Muhimit Altun (17 let) nakonec přes těžká zranění přežil.

rodiče, jelikož porušili postní pletu měsíce ramadánu¹⁶⁰. Z obavy před chycením se utíkali schovat do nedaleké budovy transformátoru, kde byli zasaženi elektrickým proudem. Policie, která všemu přihlížela, je údajně neupozornila na hrozící nebezpečí, což sami důstojníci odmítali. Následně odstartovaly na předměstích Paříže mohutné bouře, které se ovšem rychle šířily do dalších míst. Dle *Manière de voir* 89¹⁶¹ se jich neúčastnili pouze imigranti, ale i ti, kteří byli rozhořčeni s vývojem situace v posledních týdnech. Byl to způsob *pour se faire entendre*.¹⁶² *Během tří měsíců se nepokoje rozšířily do 200 měst, bylo zničeno 10 000 aut a velké množství infrastruktury, jejíž hodnota je odhadována na 250 milionů euro. Byl vyhlášen stav pohotovosti, nasazeno 11 000 policistů, vyslechnuto okolo 5 000 osob, z nichž 600 bylo odsouzeno a posláno do vězení.*¹⁶³

Jak jsem již uvedla, jednalo se o vyvrcholení zamotaného kruhu. Z mého pohledu šlo o vyvrcholení především sociální situace obyvatel předměstí, která se dlouhodobě zhoršovala. Osobně se domnívám, že tyto protesty vedly či mohou vést k dalšímu upoutání pozornosti na problematiku nejen francouzských muslimů, pokud na ni bude nahlíženo správně a nebude brána jako pouhé bezhlavé běsnění šilenců. Je zřejmé, že tato vlna iniciovala i další koncepce Sarkozyho politiky snažící se o vyřešení této situace.¹⁶⁴ Na druhou stranu považuji za důležité, a samotné Sarkozyho koncepce to zdůrazňují, aby tito lidé chtěli se svojí situací sami něco dělat a nestali se z nich právě pouze ti běsnící šilenci. Taktéž považuji za důležité zdůraznit, že ministr není odpovědný pouze chránit obyvatele předměstí či imigranty, ale i všechny ostatní obyvatele, na což se mnohdy zapomíná. S *etikou odpovědnosti* souvisí i další aféra.

V dubnu 2006 vychází kniha Philippa de Villiers *Les Mosquées de Roissy, Nouvelles révélations sur l'islamisation en France*, která varuje veřejnost před koncentrací radikálních islamistů v personálu na letišti Roissy-Charles de Gaulle.¹⁶⁵ Jedná se o šokující zprávu, která vyvolá obavy, a na jejímž základě je zahájeno mohutné vyšetřování. V říjnu 2006 ospravedlňuje ministr vnitra Nicolas Sarkozy propuštění 43 muslimských pracovníků podezřelých z vyznávání radikálních islamistických hodnot či ze spolupráce s radikálními islamistickými organizacemi. Uvádí, že je lepší mít mylné odhady a předejít katastrofě než ji nechat dopustit.¹⁶⁶ Tato událost opět umocnila pohled na Sarkozyho v očích veřejnosti jako na člověka, který jedná nespravedlivě¹⁶⁷, a podnítila další vlny odporu vůči jeho osobě. Ačkoliv osobně zastávám presumpci nevin, jak by se však měly zachovat příslušné státní orgány, zjistí-li během vyšetřování, že člen personálu

¹⁶⁰ Dle publikace *Islám, ideál a skutečnost je ramadán* devátým měsícem islámského lunárního kalendáře, při kterém jsou, od úsvitu do západu Slunce, kromě půstu zakázány např. i neslušné řeči, tělesné rozkoše, kouření, žvýkání tabáku, ale i polykání slin.

¹⁶¹ *Manière de voir* 89, s.9.

¹⁶² Jak být slyšet.

¹⁶³ Překlad z *Manière de voir* 89, s. 5.

¹⁶⁴ Viz dále.

¹⁶⁵ <http://www.evene.fr/livres/livre/philippe-de-villiers-les-mosquees-de-roissy-20475.php>, staženo dne 17. 2. 2008.

¹⁶⁶ http://www.lemonde.fr/old-societe/article/2006/11/02/le-principe-de-precaution-invoque-pour-ecarter-des-salaries-musulmans-de-roissy_830104_3226.html#ens_id=825571, staženo dne 17. 2. 2008. Výrok ministra Sarkozyho: "*Je ne peux pas accepter que des gens qui ont une pratique radicale travaillent sur une plateforme aéroportuaire. Je préfère qu'on ait le risque d'un contentieux parce qu'on a été trop sévère, plutôt qu'on se retrouve avec un drame parce qu'on n'a pas été assez sévère*".

¹⁶⁷ Jeho jednání odsoudila např. i odborářská organizace *La Confédération Française Démocratique du Travail* či *Le Mouvement contre le racisme et pour l'amitié entre les peuples*-organizace proti rasismu a nenávisti mezi lidmi.

je např. 34 letý muž, který prošel vojenským výcvikem v jemenském islamistickém táboře?¹⁶⁸ Uvědomíme-li si vzrůstající počet teroristických útoků spáchaných na palubě letadel, jedná se o zjištění více než znepokojující. Opět zdůrazňuji, že by se navzdory jakýmkoliv skutečnostem rozhodně nemělo pohlížet na muslimy jakožto na jednu skupinu. Avšak, v případě, že se potvrdí jejich příslušnost k radikální odnoži, opatrnost je více než na místě.

4.2.2. Od roku 2007: Experimenty s DNA prezidenta Sarkozyho a nový plán pro předměstí

6. května 2007 vyhrává bývalý ministr vnitra Nicolas Sarkozy druhé kolo prezidentských voleb a stává se tak 23. francouzským prezidentem. Předseda vládního uskupení *Union pour la Majorité Présidentiel (UMP)*¹⁶⁹ se ziskem 53,06% hlasů poráží kandidátku socialistické strany Ségolène Royal.¹⁷⁰ Nicolas Sarkozy postavil svou volební kampaň na cíli zlepšit a upevnit postavení Francie na mezinárodním poli, na zvýšení ekonomické prosperity země a mimo jiné i na vyřešení problému přistěhovalců a situaci na francouzském předměstí.¹⁷¹ Během politické kampaně se prezentoval s heslem *Ensemble tout devient possible*¹⁷², což bylo však mnohými označováno jako předvolební populismus.¹⁷³ Na druhou stranu mnoho svých voličů právě přesvědčil svými rozhodnými kroky v otázkách imigrace a *les banlieues*^{174, 175}. V reakci na Sarkozyho zvolení však vypuká ve francouzských městech opět vlna protestů a manifestací. Účastníků je mezi 10 000 a 20 000 a jsou z řad socialistů, komunistů a obyvatel předměstí, kteří se cítí být Sarkozyho politikou nejvíce poškozeni. Opět zde dochází ke střetům s policisty i k jejich agresivním provokacím.¹⁷⁶ Na volbu prezidenta však již tyto události nemohou mít žádný vliv. Po svém zvolení Sarkozy inicioval vznik nového ministerstva: *Ministère de l'immigration, de l'intégration, de l'identité nationale et du codéveloppement*¹⁷⁷, prostřednictvím něhož pokračuje v započaté reformě přistěhovalcké politiky.¹⁷⁸ Výsledky jeho činnosti jsou však prozatím těžké soudit.

Za jeden ze Sarkozyho nejkontroverznějších kroků od jeho zvolení francouzským prezidentem považují zavedení testů DNA pro boj proti slučování rodin.¹⁷⁹ Toto rozhodnutí bylo opět označeno za diskriminační, rasistické, ale především neetické např. ze strany opozičních socialistů, ale i odborníků z vědeckých kruhů. Dle návrhu

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ *Unie pro prezidentskou většinu*. Dříve *Union pour mouvement populaire - Unie pro lidové hnutí* či *Svaz pro lidové hnutí*.

¹⁷⁰ <http://www.sbernice.net/29492/zpravodajstvi/francouzskym-prezidentem-bude-nicolas-sarkozy.html>, staženo dne 17. 2. 2008.

¹⁷¹ <http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=2156>, staženo dne 17. 2. 2008.

¹⁷² *Společně je všechno možné*.

¹⁷³ <http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2007/6-7/196540-francouzske-prezidentske-volby-pohledu-politickeho.html>. Staženo dne 17. 2. 2008.

¹⁷⁴ Předměstí.

¹⁷⁵ <http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=2156>

¹⁷⁶ http://fr.wikipedia.org/wiki/Nicolas_Sarkozy#Ministre_de_l.27Int.C3.A9rieur_.282002-2004.29, staženo dne 17. 2. 2008.

¹⁷⁷ *Ministerstvo imigrace, integrace, národní identity a a spolupráce v rozvoji*.

http://www.premier-ministre.gouv.fr/iminidco/ministere_830/missions_rolle_56625.html, staženo dne 28. 2. 2008.

¹⁷⁸ Hlavní cíle tohoto ministerstva jsou definovány jako: kontrolování počtu imigrantů na základě kapacity země, *výběrová imigrace* výhodná pro Francii, pomoc rozvoji zemí, odkud imigranti přicházejí, zachování francouzské identity a důraz na integraci přistěhovalců.

¹⁷⁹ <http://www.novinky.cz/clanek/123907-francouzsky-senat-schvalil-testy-dna-pro-imigranty.html>, staženo dne 17. 2. 2008.

iniciovaného Sarkozyho UMP, v případě pochybností o původu imigranta staršího 16 let by měl být, již v jeho zemi původu, proveden test DNA. Tato procedura by měla být financována francouzskou republikou a mělo by se jednat pouze o test mateřského DNA pro vyhnutí se sporů o otcovství. Tento koncept byl parlamentem přijat 12. září 2007 a počítá se zkušební dobou do roku 2010. Uvědomíme-li si však, že testy DNA se provádí běžně např. v soudních sporech právě o otcovství, nevidím důvod, proč by měly být najednou neetické. Je však samozřejmě nutné, aby tento proces probíhal korektně, dle pravidel a dohlíželo se, aby nedocházelo k jeho případnému zneužití.

Posledním Sarkozyho krokem je plán na zlepšení situace na chudém předměstí Francie, se kterým prezident vystoupil v únoru 2008. Tento plán je zaměřen především na mladé lidi a konkrétně by měl zlepšit jejich podmínky pro získání vzdělání a práce. Jak sám prezident podotknul, bude však pouze pro ty, kteří se sami budou chtít ze své situace dostat. Zároveň počítá s renovací místní poničené infrastruktury, ale i s navýšením počtu hlídkujících policistů, čímž chce přitvrdit boj proti kriminalitě.¹⁸⁰

Domnívám se, že pro vyřešení otázky soužití muslimů a zbytku francouzské společnosti se musí především vyřešit otázka jejich ekonomické situace, obecně ekonomická situace většiny obyvatel předměstí, pro niž je potřeba vůle obou stran. Taktéž si uvědomuji zesílený náboženský aspekt, který situaci muslimů mnohdy ztěžuje. V tomto případě je podstatné snažit se o vzájemnou toleranci a vzájemné respektování. Je důležité nepovažovat vzniklou situaci jako boj dvou stran, ale snažit se vzájemně dohodnout, nejlépe zapojit oba zástupce obou skupin.

¹⁸⁰ <http://www.novinky.cz/clanek/132778-sarkozy-predstavil-plan-pomoci-chudym-predmestim.html> , viz. příloha 5. Staženo dne 17. 2. 2008.

5. Závěr

Současná problematika soužití muslimů s většinovou společností ve Francii je, dle mého názoru, především výsledkem dlouholetého neúspěchu francouzské přistěhovalecké politiky. Domnívám se, že se primárně nejedná o problém kulturní či náboženský, ale o problém ekonomický, chceme-li sociální, se kterým se můžeme obecně setkat u přistěhovalců ze zemí třetího světa, ale i např. u sociálně slabších spoluobčanů.

Po druhé světové válce znamenali imigranté (častokrát z bývalých kolonií, mnohdy i muslimové) pro Francii především výhodnou pracovní sílu, kterou tato země sama postrádala. Jednalo se o *výhodný obchod* pro obě strany, jelikož přistěhovalci si tímto mohli zároveň zlepšit svoji ekonomickou situaci. Imigrace byla často nekontrolovaná a ilegální. Tento *obchod* však skončil s ekonomickou krizí Francie v polovině 70. let, díky níž se stali nekvalifikovaní přistěhovalci především přítěží jak pro stát, tak i pro společnost. Imigranti ztratili práci, ocitli se na *společenském okraji předměstí* a mnohdy se uchýlovali ke kriminálním činům. Francouzské státní orgány se snažily další imigraci omezovat a v případě imigrace ilegální uplatňovaly např. trest vyhoštění ze země. Z důvodu zvyšující se kriminality zároveň vzrostly pravomoc policejních orgánů, které vůči imigrantům mnohdy používaly více než represivní metody.

Tvrdá omezení ze strany státu, sociální situace imigrantů a tudíž i pohlížení na ně přes prsty ze strany většinové společnosti vedlo k jejich separaci. Postupně zapadali do beznaděje, ze které neměli sílu či vůli se vymanit. Tato separace vedla postupně u mnohých muslimů (častokrát mluvíme už o dětech původních imigrantů) k posílení jejich náboženské identity a u některých i k vyznávání radikální formy islámu. Příklon k radikalismu francouzských muslimů taktéž významně ovlivnila zosílená rétorika muslimů ve světě, kteří se stejně jako muslimové ve Francii radikalizovali s odhodláním bojovat proti Západu. Počátkem všeho můžeme vidět Islámskou revoluci, která proběhla na konci 70. let v Íránu. Separace a radikalizace vedla taktéž k averzi mnoha Francouzů vůči islámu a muslimům obecně. Původem problému muslimů ve Francii se postupně stával aspekt náboženský. Zaměňování pojmů a navíc odvolávání se samotných muslimů na diskriminaci vedlo jen k dalšímu neporozumění a vzniku zneprátelené *multikulturně separované společnosti*. Vše, co zbylo, byla obava, strach, hněv, zoufalství a neochota spolupráce.

Po vyvrcholení *bezpečnostní hrozby* 11/9/01 bylo slovo muslim navíc čím dál více dáváno do spojitosti se slovem terorista. Lidé si přestali uvědomovat, že ne všichni muslimové jsou radikálové. Do situace, kdy bylo *citlivé* se o muslimech vyjadřovat jakkoliv hanlivě, nastupuje do úřadu ministra vnitra, později francouzský prezident, Nicolas Sarkozy. Sarkozy přichází s novou pragmatickou politikou a snaží se situaci vyřešit. V reakcích mnoha francouzských muslimů můžeme vidět neochotu spolupráce, ba dokonce i vlny hněvu, které jsou mnohdy zaměřené proti samotnému Sarkozymu-symbolu nových represí.

Domnívám se, že pro vyřešení problematiky muslimských přistěhovalců ve Francii je nutná oboustranná spolupráce, oboustranná tolerance a oboustranné respektování, jak ze strany státu, tak i muslimů. I přes zesílení konzervativních hodnot islámu a jeho radikalizaci, nepovažují náboženskou otázku za klíčový problém. Ačkoliv nesmí být opomíjena, domnívám se, že by neměla být ani přeceňována, z důvodu přehlížení důležitosti ekonomického aspektu a zároveň přispívání k separaci společnosti.

6. Resumé- Konec střetu civilizací¹⁸¹

Konflikt mezi Francouzi a francouzskými muslimy je mnohdy interpretován jako především, či dokonce čistě, konflikt náboženský. Podívali bychom se však zpět do minulosti, zjistíme, že tento konflikt má počátky již v polovině 70. let a byl zapříčiněn sociální exkluzí. Až právě tato exkluze vedla k zesílení náboženské identity muslimů a k jejich radikalizaci.

Porovnáme-li situaci francouzských muslimů se situací muslimů ve světě, najdeme podstatnou souvislost. Na konci 70. let došlo u muslimů ve světě taktéž k radikalizaci, kterou provázelo vyhlášení války Západu. Vyhlášení války západním hodnotám, boj proti křivdě a potrestání za *sociální vyloučení*, které postihlo mnoho obyvatel arabského světa.

Domnívám se, že hledání příčiny v aspektu náboženském či kulturním nevede k řešení problému, naopak může tento spor vyostřovat. Důraz na koncepci střetu civilizací mnohdy rozděluje a vytváří nepřátelené strany, přispívá ke xenofobii a k bezmyšlenkovitému odsuzování. Usmíření není možné bez vzájemné snahy a alespoň částečného ustoupení od rolí nepřátel.

¹⁸¹ S koncepcí střetu civilizací přišel ve stejnojmenném článku *Střet civilizací?* americký politolog Samuel Huntington. Článek byl otisknut v roce 1993 v časopise *Foreign Affairs*.

7. Přehled použité literatury

- A. Křikavová, M. Mendel, Z. Müller a V. Dudák: Islám- ideál a skutečnost, Nakladatelství Baset, Praha, 2002
- Barša, P., Baršová, A.: Přistěhovalectví a liberální stát, Masarykova univerzita, Brno, 2005
- Klimeš, L.: Slovník cizích slov, Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha, 1983
- L'islam dans la république, le rapport du Haut conseil à l'intégration, novembre 2000
- Manière de voir 89, le monde diplomatique, octobre- novembre 2006
- Mathieu L.: La double peine. Histoire d'une lutte inachevée, Paris, La Dispute, 2006
- Průcha, J.: Interkulturní psychologie, nakladatelství Portál, Praha, 2007
- Sartori, G.: Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalectví, nakladatelství Dokořán, Praha, 2005
- Waisová, Š. A kol.: Atlas mezinárodních vztahů, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007
- Žaloudek, K.: Encyklopedie politiky, nakladatelství Libri, Praha, 1996, s. 245.

Internetové adresy:

Evianské dohody:

<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/40732-evianske-dohody>

Florence Rochefort:

<http://www.cairn.info/revue-vingtieme-siecle-revue-d-histoire-2002-3-page-145.htm>

Francouzské muslimské organizace:

http://fr.wikipedia.org/wiki/Conseil_fran%CC%80ais_du_culte_musulman,

<http://fr.wikipedia.org/wiki/UOIF>, <http://www.uoif->

[online.com/websspip/spip.php?article60](http://www.uoif-online.com/websspip/spip.php?article60), <http://www.jmf.asso.fr/>, www.cfcv.fr/,

<http://www.lecmf.fr/>

Francouzské volby:

<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2007/6-7/196540-francouzske-prezidentske-volby-pohledu-politického.html>

Historie francouzské imigrace:

<http://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/politique-immigration/chronologie-immigration/>

HLM:

http://fr.wikipedia.org/wiki/Habitation_%CC%80loyer_mod%CC%80r%CC%80

Intifáda:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Intif%CC%80da>

Le vote des Français issus de l'immigration:

<http://www.tns-sofres.com/2007/interview.php?id=257>

Migrace ve Francii a v USA:

<http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=486>,

<http://uscis.gov/graphics/shared/statistics/yearbook/index.htm>

Ministerstvo imigrace, integrace, národní identity a a spolupráce v rozvoj.:

http://www.premier-ministre.gouv.fr/iminidco/ministere_830/missions_role_56625.html

Mosquee de Paris:

http://fr.wikipedia.org/wiki/Mosquee_de_Paris

Mosquees de Roissy:

<http://www.evene.fr/livres/livre/philippe-de-villiers-les-mosquees-de-roissy-20475.php>

http://www.lemonde.fr/old-societe/article/2006/11/02/le-principe-de-precaution-invoque-pour-ecarter-des-salaries-musulmans-de-roissy_830104_3226.html#ens_id=825571

Nicolas Sarkozy:

http://fr.wikipedia.org/wiki/Nicolas_Sarkozy#Ministre_de_l.27Int.C3.A9rieur_.282002-2004.29

Nový plán pro předměstí:

<http://www.novinky.cz/clanek/132778-sarkozy-predstavil-plan-pomoci-chudym-predmestim.html>

Případ znásilněné ženy v Saudské Arábii:

<http://www.novinky.cz/clanek/127288-saudska-arabie-obhajuje-trest-pro-znasilnenou-zenu.html>

SOS Racisme:

http://fr.wikipedia.org/wiki/Sos_racisme

Testy DNA:

<http://www.novinky.cz/clanek/123907-francouzsky-senat-schvalil-testy-dna-pro-imigranty.html>

The 1990 United Nations Migrants Rights Convention:

http://www.migrantwatch.org/about_the_convention/BasicRights.html

UN Universal Declaration of Human Rights: <http://www.un.org/Overview/rights.html>

Získání francouzského občanství: http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/les-francais-etranger_1296/vos-droits-demarches_1395/nationalite-francaise_5301/index.html

Ostatní internetové adresy

<http://www.actupparis.org/article1850.html>

http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=320

<http://www.cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=728&PHPSESSID=aada7f3%C5%9999c3d79919>

<http://www.blisty.cz/art/10455.html>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_st%C3%A1t

<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B0DEEDD133AF936A15757C0A961948260>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fr.html>

www.BBC.com

http://en.wikipedia.org/wiki/Zacarias_Moussaoui

http://www.ceskenoviny.cz/svet/index_view.php?id=295354

<http://www.liberation.fr/actualite/politiques/206546.FR.php>

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3619988.stm>

<http://www.blisty.cz/art/19628.html>

http://fr.wikipedia.org/wiki/2004#Guerre_d.E2.80.99Irak

http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/999717.stm

http://en.wikipedia.org/wiki/Azouz_Begag

<http://www.sbernice.net/29492/zpravodajstvi/francouzskym-prezidentem-bude-nicolas-sarkozy.html>

<http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=2156>